

Pienryhmätoiminnan käytännöt ja pedagoginen suunnittelu
1—5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatusryhmässä

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosionomikoulutus

kevät 2022

Sari Haapakoski

Minna Heikkilä

Tekijät	Sari Haapakoski, Minna Heikkilä	Vuosi 2022
Työn nimi	Pienryhmätoiminnan käytännöt ja pedagoginen suunnittelu 1—5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatusryhmässä	
Ohjaaja	Raija Koskinen	

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksellisen opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää pienryhmätoiminnan toteutustapoja ja pedagogisen suunnittelun käytäntöjä 1—5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatusryhmissä kasvattajien näkökulmasta. Tavoitteena oli tuottaa tietoa, joka antaa mahdollisuuden rakentaa pienryhmätoimintaa paremmin palvelemaan jokaista lasta. Työn tilaaja oli Hämeenlinnan kaupunki, ja opinnäytetyön yhteistyökumppani hämeenlinnalainen varhaiskasvatusyksikkö.

Tutkimuksen tietoperustassa käsiteltiin varhaiskasvatusta lapsilähtöisenä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuutena. Pienryhmätoiminnan käsitettä avattiin monipuolisena toimintamuotona. Lisäksi tietoperustassa käsiteltiin varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa ja erityisesti pienryhmätoiminnan pedagogista suunnittelua. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisella tutkimusotteella. Aineisto hankittiin sähköisellä Webropol-kyselyllä käyttäen avoimia kysymyksiä. Kyselyyn vastasi viisi kasvattajaa. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua.

Tuloksista selvisi, että pienryhmätoimintaa toteutettiin pääosin kiinteissä ryhmissä. Ryhmien muodostukseen vaikutti eniten lasten ikä sekä kehitystaso. Pienryhmätoiminnan nähtiin mahdollistavan lasten yksilöllisemmän huomioinnin, vertaisoppimisen sekä kasvattajien työhön keskittymisen. Pienryhmätoiminnan pedagogisen suunnittelun tärkeimpinä lähtökohtina pidettiin lasten tarpeita, osallisuutta ja tiimin yhteistä suunnittelua. Tutkimuksen tuloksissa kuvattujen pienryhmätoiminnan käytännön toteutustapojen ja pedagogisen suunnittelun lähtökohtien perusteella voisi tutkia edelleen, millaisia pedagogisia perusteluja kasvattajat tuottavat ikään perustuvalla ryhmämuodostukselle.

Keskeisimpänä johtopäätöksenä voidaan todeta, että pienryhmien muodostamisessa oleellisimpana lähtökohtana ovat aina lasten ja lapsiryhmän kulloisetkin tarpeet ja toiminnan pedagogiset tavoitteet.

Avainsanat lapsilähtöisyys, pedagoginen suunnittelu, pienryhmätoiminta, varhaiskasvatus

Sivut 42 sivua ja liitteitä 4 sivua

Authors	Sari Haapakoski, Minna Heikkilä	Year 2022
Subject	Practices and pedagogical planning for small group activities in the early childhood education group with children aged 1—5	
Supervisor	Raija Koskinen	

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to explore the implementation of small group activity and pedagogical planning in early childhood education groups with children aged 1 to 5, from the perspective of early childhood educators. The aim was to produce information that would enable the work community to improve their small group activity to better serve every single child. The thesis was commissioned by the city of Hämeenlinna and implemented in a day care center in Hämeenlinna.

The theoretical background of the study determines early childhood education as a child-oriented entity of upbringing, teaching and care. The concept of small group activity is defined as a versatile form of activity. In addition, the pedagogy of early childhood education and specifically the pedagogical planning of small group activity are discussed. The thesis was implemented with a qualitative research approach. The data were obtained with a digital Webropol questionnaire, with open-ended questions. The questionnaire was answered by five early childhood educators. Thematic analysis was used to analyse the data.

According to the results, small group activity was mainly carried out in fixed groups which were mostly formed according to the children's age and level of development. Small group activity was seen to enable more individual attention of children and peer learning, and it allowed the early educators to focus on their work. The children's needs and participation and joint team planning were considered the most important basis for the pedagogical planning of small group activity. Based on the implementation methods and the starting points of pedagogical planning of small group activity described in this study, it could be further studied what kind of pedagogical reasons the early childhood educators would

provide for age-based forming of small groups. As the main conclusion, it can be stated that the most essential things in forming small groups are the current needs of children and groups of children and the pedagogical goals of the activity.

Keywords child orientedness, early childhood education and care, pedagogical planning, small group activity

Pages 42 pages and appendices 4 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lapsilähtöinen varhaiskasvatus	2
2.1	Lapsikäsitys ja oppimiskäsitys	3
2.2	Toimintakulttuuri laadukkaana varhaiskasvatuksen perustana	4
2.3	Pedagoginen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	5
2.4	Kokonaisvaltainen pedagogiikka yksilön ja ryhmän tukena	7
2.5	Hämeenlinnalainen varhaiskasvatus ja satakielipedagogiikka	8
3	Toimintamuotona pienryhmä	10
3.1	Yksilöllisyyttä yhteisössä	12
3.2	Pedagoginen suunnittelu pienryhmätoiminnassa	14
3.3	Tiimin yhteistyö pienryhmätoiminnan suunnittelussa	16
4	Aikaisemmat tutkimukset.....	17
5	Tutkimuksen toteutus	20
5.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	21
5.2	Tutkimusmenetelmä	22
5.3	Aineistonhankinta	23
5.4	Aineiston analyysi	25
5.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	26
6	Tulokset	28
6.1	Pienryhmätoiminta kasvattajien kuvaamana	29
6.1.1	Pienryhmien muodostamiseen vaikuttavat tekijät.....	30
6.1.2	Pienryhmätoiminnan mahdollisuudet	30
6.2	Pienryhmätoiminnan pedagoginen suunnittelu kasvattajien kuvaamana	31
6.2.1	Lasten tarpeet pienryhmätoiminnan pedagogisen suunnittelun lähtökohtana	32
6.2.2	Lasten osallisuus pienryhmätoiminnan suunnittelussa	33
7	Johtopäätökset tuloksista.....	33
8	Pohdinta	36
	Lähteet.....	40

Liitteet

- Liite 1 Kysely kasvattajille
- Liite 2 Saatekirje
- Liite 3 Aineistonhallintasuunnitelma

1 Johdanto

Tasapainoinen ja lapsen tarpeisiin vastaava varhaiskasvatus on monen tekijän kokonaisuus. Valtakunnallisella tasolla varhaiskasvatusta ohjaavat varhaiskasvatustilanne ja paikallisesti muodostettavat varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatus on pedagogisesti painottunut kasvatukseen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus, jonka käsitykset ovat aina sidoksissa kulttuuriseen kehykseen ja aikaan, jota elämme. Tämän päivän varhaiskasvatus rakentuu käsityksille lapsuuden itseisarvosta, lapsesta oppijana ja aktiivisena tiedon ja taitojen omaksujana. Siinä painottuvat lapsen etu ja yksilöllisten piirteiden arvostaminen sekä lapsen asema osana kasvua ja kehitystä tukevaa yhteisöä. Lapsen oppimisen kuvataan olevan kokonaisvaltaista ja tapahtuvan kaikissa päivän tilanteissa. Varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä onkin keskeistä pysähtyä välillä miettimään, millaiseen maailmaan lapsia kasvatamme. Millaiset kasvatusarvot ja ajattelu ohjaavat päivittäistä toimintaa ja minkälaisilla arjen ratkaisuilla mahdollistetaan kaikkia lapsia palveleva varhaiskasvatuksen kokonaisuus? (Opetushallitus, 2018; Kronqvist, 2020, ss. 10—28)

Varhaiskasvatuksessa toimintaa voidaan järjestää monenlaisia työtapoja hyödyntäen. Pienryhmätoiminta on jo pitkään varhaiskasvatuksessa käytössä ollut toimintamuoto (Ahonen, 2017b, s. 183). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet kuvaa, että toimintaa voidaan järjestää joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa mahdollistuu jokaisen osallistuminen toimintaan ja vuorovaikutukseen. Kun ryhmä muodostetaan pedagogisesti tarkoituksenmukaisista lähtökohdista käsin, voidaan edistää lapsilähtöistä toimintaa sekä kaikkien osallistujien keskittymistä. Päiväkotiyhteisön jäsenenä lapsi rakentaa kuvaa ympäröivästä maailmasta ja oppii vuorovaikutuksessa muiden lasten ja aikuisten kanssa elämässä tarvittavia taitoja. (Opetushallitus, 2018, ss. 32—33)

Tämän opinnäytetyön kokonaisuus alkoi rakentua kiinnostuksestamme varhaiskasvatuksen toimintaympäristöön ja halusta tehdä työ, joka palvelisi niin työelämän tarpeita, kuin meitä työn tekijöitä tulevana varhaiskasvatuksen ammattilaisina. Hämeenlinnassa syksyllä 2020 toteutettu varhaiskasvatuksen ryhmärakenteen muutos ikäkausiperustaisista ryhmistä 1—5-vuotiaiden lasten ryhmiin toimi sysäyksenä kiinnostukselle keskittää opinnäytetyö juuri 1—5-

vuotiaiden lasten ryhmärakennetta koskevaksi. Opinnäytetyön tilaaja on Hämeenlinnan kaupunki ja yhteistyökumppanina hämeenlinnalainen päiväkotitoiminta. Opinnäytetyön aihe muotoutui keskusteluissa yhteistyökumppanin kanssa. Yhteistyöpäiväkodissa haluttiin selvittää, miten arjessa käytössä oleva pienryhmätoiminta voitaisiin saada parhaiten toimivaksi kaiken ikäisten lasten tarpeita ajatellen. Tässä opinnäytetyössä keskitytään tutkimaan pienryhmätoiminnan rakentumista yhteistyöpäiväkodissa sekä pedagogista suunnittelua pienryhmätoiminnan taustalla. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa kokonaisuus, jolla voidaan tuoda näkyväksi yhteistyöpäiväkodin olemassa olevat käytännöt pienryhmätoiminnan ja sen pedagogisen suunnittelun osalta. Tämän kokonaisuuden kautta työyhteisölle avautuu mahdollisuus tarkastella työn tekemisen tapoja sekä kehittää käytänteitä tarvittaessa.

Käytämme opinnäytetyössämme termiä kasvattaja kuvaamaan varhaiskasvatuksen kentällä työskenteleviä varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen lastenhoitajia sekä avustajia. Päiväkodissa työskentelevistä työyhteisöistä käytämme termiä kasvatustiimi, jolla tarkoitetaan päiväkotiryhmässä työskenteleviä ammattilaisia.

2 Lapsilähtöinen varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksessa kaiken keskiössä on oppiva ja hyvinvoiva lapsi. Lapsuus nähdään elämänvaiheena, joka on itsessään arvokas ja merkityksellinen ajanjakso. (Opetushallitus, 2018, ss. 20, 36) Kronqvistin (2020, s. 14) mukaan jokaisella ihmisen kehitysvaiheella on oma ainutlaatuinen merkityksensä, eikä kehitys suinkaan ole etenemistä tiettyä tavoitetta kohden. Varhaiskasvatusta säätelee varhaiskasvatustilain, jonka mukaisesti varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää jokaisen lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia iän ja kehityksen mukaisella tavalla (Varhaiskasvatustilain 540/2018 § 3). Valtakunnalliset Varhaiskasvatustilain suunnitelman perusteet määrittelee tarkemmin varhaiskasvatuksen sisältöjä ja tavoitteita, velvoittaen jokaista varhaiskasvatusta järjestävää tahoa noudattamaan näitä periaatteita. (Opetushallitus, 2018)

Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi juuri sellaisena kuin hän on. Kasvu, kehitys sekä oppiminen tapahtuvat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Varhaiskasvatustilain lapsi nähdään aktiivisena

toimijana, joka havainnoi maailmaa sekä oppii uutta lapselle luontaisin, uteliain silmin. Lasten tunteminen yksilöllisesti mahdollistaa varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen lasten kasvua, kehitystä ja oppimista tukevalla tavalla.

(Opetushallitus, 2018, ss. 19—21)

2.1 Lapsikäsitys ja oppimiskäsitys

Lapsuutta on pitkään tarkasteltu kehityspsykologisten teorioiden kautta lapsuudesta aikuisuuteen vaiheittain etenevänä prosessina. Kehityspsykologinen teoria, joka tarkastelee lapsen kehitysvaiheita yksinomaan ikään perustuen, on kohdannut kritiikkiä muun muassa siitä, että se kuvaa lasta liialti ikäsidonnaisen osaamisen ja taitojen kautta, jättäen huomiotta lapsen oman äänen ja kokemuksen. (Kronqvist, 2020, s. 14) Nykyisin lapsen äänen kuuluville saattamista edellyttää YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja lapsen oikeus vaikuttaa ja osallistua itseään koskevissa asioissa on kirjattuna myös Varhaiskasvatuslakiin (540/2018 § 3). Mikäli lapsuutta tarkastellaan sitomatta kehitysvaiheita normatiivisesti ikään, Kronqvist (2020, s. 16) kuvaa jokaisen lapsen kehittyvän omaan yksilölliseen tahtiinsa ja käyvän ennen kouluikä läpi ”muutosvyöryn”, jonka aikana lapsen tarpeet ja tapa toimia voivat muuttua nopeastikin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lapsi nähdäänkin yksilöllisesti aktiivisena toimijana, joka muodostaa kuvaa ympäröivästä maailmasta ja oppii uutta luontaisesta uteliaisuudestaan käsin (Opetushallitus, 2018, ss. 21—22).

Varhaiskasvatus on aina aikaan ja kulttuuriseen kehykseen sidottu kokonaisuus. Kulloinkin ajankohtaiset ajatukset lapsen kehityksestä ja lapsesta oppijana heijastuvat varhaiskasvatuksen kasvatuskäsityksiin ja toimintatapoihin. (Karila, 2017, ss. 9—10) Suomalaisen varhaiskasvatuksen oppimiskäsitys perustuu voimakkaasti sosiokulttuurisen oppimisen teoriaan, joka juontaa juurensa 1900-luvun alussa vaikuttaneen valkovenäläisen psykologin Lev Vygotskin ajatuksista. (Kangas ym., 2021, s.22; ks. myös Kronqvist, 2020, ss. 26—27). Vygotskin mukaan oppiminen on kulttuurisidonnaista ja tapahtuu ensin sosiaalisessa kanssakäymisessä siirtyen myöhemmin osaksi yksilön omaa osaamista. (Kronqvist, 2020, s. 18). Varhaiskasvatuksessa oppimisen tärkeimpänä kehyksenä nähdään vuorovaikutus muiden ihmisten sekä lähiympäristön kanssa. Lapselle ominaista on kokonaisvaltainen, aistihavaintojen, toiminnan, aikaisempien taitojen ja tietojen, ajattelun sekä tunnekokemusten kautta kaikkialla ja kaikesta tapahtuva oppiminen.

Varhaiskasvattajien tuella toteutetaan lasten kehittyvät valmiudet, aikaisemman osaamisen ja kiinnostuksen kohteet yhdistävää toimintaa, joka tuottaa lapsille sopivassa suhteessa niin haasteita kuin onnistumisen kokemuksiakin. Oppimisessa ovat läsnä ilo, myönteiset tunnekokemukset sekä kokemus omaan vertaisryhmään ja yhteisöön kuulumisesta. (Opetushallitus, 2018, ss.21—22)

Lapsi oppii parhaiten, kun on kiinnostunut oppimastaan. Omakohtaisen kiinnostuksen kautta syntyy sitoutuminen ja sisäinen motivaatio, jotka edesauttavat oppimista ja oppimisen eteen ponnistelua. (Kataja. n.d.)

2.2 Toimintakulttuuri laadukkaan varhaiskasvatuksen perustana

Varhaiskasvatuksella on tärkeä merkitys lapsen koko myöhemmälle elämälle. Opetusalan ammattijärjestön OAJ:n mukaan laadukas varhaiskasvatus vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa, elinikäistä oppimista ja lapsen iän ja kehityksen mukaista kasvua. Varhaiskasvatuksen laadun minimivaatimukset määrittelee varhaiskasvatuslaki ja valtakunnalliset Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittaa varhaiskasvatusta järjestäviä tahoja toimimaan määriteltyjen tavoitteiden mukaisesti. (Opetusalan ammattijärjestö, n.d.)

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri rakentuu siitä, miten työtä ohjaavat säädökset ja tavoitteet tulkitaan yhteisössä. Henkilöstön osaaminen, yhteistyö kaikkien toimijoiden kesken, yhteisössä vallitsevat työtavat, arvot, ilmapiiri sekä yhteisön käytännöt ja johtamisrakenteet muovaavat kunkin yksikön toimintakulttuuria. Yhteisön jokainen jäsen vaikuttaa toimintakulttuuriin ja sen tiedostaminen on tärkeää, koska toimintakulttuurin kautta lapsille välittyy ja he omaksuvat itselleen yhteisössä vallalla olevat arvot, asenteet ja toimintatavat. Kaikki varhaiskasvatuksessa käytössä olevat toimintatavat vaativat pedagogisen perustelun, joten pysähtyminen sen äärelle miksi toimintaa toteutetaan kuten toteutetaan, on olennainen osa laadukasta varhaiskasvatusta. (Opetushallitus, 2018, s. 28)

Toimintakulttuurin tavoitteena on edistää osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa läpi koko varhaiskasvatuksen arjen. Kasvattajien tehtävänä on mahdollistaa lasten osallisuutta kohtaamalla lapset sensitiivisesti niin, että jokainen lapsi tuntee tulleensa kuulluksi ja nähdyksi. (Opetushallitus, 2018 ss. 29—30) Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria on viime

vuodet ravistellut Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tuoma ajatus varhaiskasvatuksesta oppivana yhteisönä. Tässä yhteisössä painotetaan kaikkietävän aikuisjohtoisen opetuksen sijaan yhdessä oppimista. Toimintakulttuurin ytimessä olevalla oppivalla yhteisöllä tarkoitetaan sitä, että lapset ja kasvattajat oppivat yhdessä, jolloin tutkittavat teemat ja ilmiöt nousevat lasten ja kasvattajien välisistä yhteisistä keskusteluista. Tämä ei kuitenkaan poista kasvattajien vastuuta pedagogisessa suunnittelussa, vaan se nousee jopa tärkeämpään rooliin, kuin aiemmin painotetussa kaikkietävän opettajan roolissa. Lasten ohjaaminen oppimaan oppimisessa edellyttää kasvattajilta kykyä ottaa huomioon lasten vahvuudet, tuen tarpeet sekä mielenkiinnon kohteet. (Ahonen, 2017a, ss. 62–67)

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri elää koko ajan ja siksi sitä on kehitettävä jatkuvasti. Kehityksen yhtenä edellytyksenä on, että kasvattajat ymmärtävät ja tiedostavat arvot sekä erilaiset asenteet ja uskomukset, jotka vaikuttavat omaan toimintaan. (Opetushallitus, 2018, ss. 29–30) Kehityssuunta ei saisi määrittäytyä yksinomaan kasvattajien ajatuksien ja vahvuuksien mukaan, vaan yhteistyössä lasten, vanhempien ja monialaisen tiimin kanssa (Ahonen, 2017a, s. 61).

Varhaiskasvatus on yhteistyötä perustuen toisten kunnioittamiseen ja hyvään vuorovaikutukseen, jossa yhteisöön kuuluvien mielipiteitä ja näkemyksiä kuunnellaan ja arvostetaan. (Opetushallitus, 2018, ss. 29–30) Vuorovaikutusta on varhaiskasvatuksen arjessa kaikkialla ja kaiken aikaa. Vuorovaikutus pitää sisällään ajatuksen sekä kielellisestä, että nonverbaalista viestinnästä. Vaikka kielellinen kommunikaatio on tärkeää jo lasten kielen kehityksen kannalta, tulkitsevat lapset viestinnästä suuren osan nonverbaalisten viestien kautta. Lapset tekevät tulkintoja kasvattajien tyylistä toimia vuorovaikutuksessa niin lasten, kuin toisten aikuisten kanssa ja rakentavat siltä pohjalta omia vuorovaikutustaitojaan. (Ahonen, 2017a, ss. 78–80)

2.3 Pedagoginen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatuksessa yhdistyvät lapsen kasvatus, opetus ja hoito. Kasvatuksen myötä lapsille välittyvät tavoitteellisesti yhteiskunnan kulttuuriset arvot, tavat ja normit. Lasten oman ajattelun, mielipiteiden ja kriittisen arvioinnin kehittymistä kannustetaan kasvatuksella

tietoisesti ja tarkoituksena on, että jokaisen yksilöllinen identiteetti saa tilan kasvaa juuri omanlaisekseen. Keskeistä kasvatuksessa on ohjata lapsia oman toiminnan tarkasteluun eettisesti kestäväällä tavalla suhteessa muihin ihmisiin ja ympäristöön. Opetuksen tarkoituksena on motivoinnin ja innostamisen avulla edistää lasten kokonaisvaltaista oppimista ja merkitysten luomista niin itsestään, toisistaan kuin ympäröivästä maailmasta. Lähtökohtana on lasten uteliaisuus sekä mielenkiinnon kohteet ja huomioon otetaan myös lasten yksilölliset vahvuudet, kehittyvät taidot ja tuen tarpeet. Hoidon osalta käsitetään ensisijaisiksi lasten fyysisistä ja henkisistä perustarpeista huolehtiminen, mutta sen lisäksi ne ovat samanaikaisesti tärkeitä kasvatus- ja opetustilanteita. Useaan kertaan päivässä toistuvat perushoitotilanteet ovat oivallisia hetkiä vuorovaikutuksen, itsestä huolehtimisen taitojen ja muiden hyvien tottumusten harjoitteluun. Lapsen kokemus ymmärretyksi ja arvostetuksi tulemisesta sekä yhteys muihin ihmisiin ovat tavoiteltavia asioita lapsen hoidon osalta. Kasvatus, opetus ja hoito yhdistyvät toisiinsa erilaisilla painotuksilla eri-ikäisten lasten varhaiskasvatuksen arjessa. (Opetushallitus, 2018, ss. 22—23)

Käsitykset lapsesta ja lapsuudesta, varhaiskasvatuksen tehtävistä ja tavoitteista sekä käytössä olevista menetelmistä vaikuttavat varhaiskasvatuksen pedagogiikan tulkintoihin. Pedagogiikka konkretisoituu varhaiskasvatuksen arjen käytännöissä sekä lasten ja kasvattajien välisessä vuorovaikutuksessa. Kokonaisvaltainen näkemys varhaiskasvatuksen pedagogiikasta voidaan pilkkoa edellä kuvatun kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudesta, mutta lasten arjessa varhaiskasvatuksen arvolähtökohdat ja tavoitteet ilmenevät kaikissa päivän tilanteissa. Lasten kannalta ratkaisevaa ei ole itse toiminta, vaan se mitä toiminnassa tapahtuu. Varhaiskasvatuksessa pedagogista asiantuntijuutta ja -vastuuta edellytetään varhaiskasvatuksen opettajalta, jonka ammattitaitoon kuuluu ymmärtää pedagogisen toiminnan tavoitteellisuus ja perustelut kasvatus - ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuen. Varhaiskasvatuslaki, valtakunnalliset Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä paikalliset ja lapsikohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat määrittävät ne raamit, joiden viitoittamana toiminnan pedagogisia tavoitteita asetetaan. Kasvattajatiimissä opettaja johtaa pedagogista toimintaa ja luo myös puitteet yhteiselle keskustelulle toiminnan tavoitteiden, perusteluiden ja erilaisten tulkintojen yhteensovittamisesta. (Karila, 2017, ss. 9—11) Kasvattajatiimin yhteinen ymmärrys pedagogisen toiminnan kokonaisuudesta on edellytys laadukkaalle varhaiskasvatukselle (Ahonen, 2017a, s. 39).

2.4 Kokonaisvaltainen pedagogiikka yksilön ja ryhmän tukena

Suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen ovat laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksinä (Opetushallitus, 2018, s. 37). Varhaiskasvatuksessa arviointi on yksi toimintamalli, jolla kasvattajien ja huoltajien on mahdollista kerätä tietoa lapsesta sekä kasvattajan omasta toiminnasta. Tietoa hankitaan pääosin havainnoimalla lasta joko vapaamuotoisesti tai virallisemmin erilaisia lomakkeita käyttäen. Havainnointi mahdollistaa aidosti lapsilähtöisen toiminnan suunnittelun. (Heikka ym., 2020, ss. 59–60) Ahosen (2017a, s. 137) mukaan varhaiskasvatuksessa pedagogiikan kokonaisvaltaisuus tarkoittaa sitä, että sen ei kuulu olla aina etukäteen suunniteltua. Päivän aikana voi tulla vastaan monia pedagogisesti tärkeitä tilanteita, joiden tunnistamisen päävastuu on kasvattajalla. Tämä korostuu varsinkin pienten lasten kohdalla, jotka reagoivat mielekkäisiin kohteisiin kehollisesti asioiden sanoittamisen sijaan. Kasvattajan pysähtyminen lapsen mielenkiinnon kohteen äärelle mahdollistaa vuorovaikutuksellisen kohtaamisen lisäksi myös oppimisen. (Ahonen, 2017a, s. 137)

Lasten yksilölliset tarpeet ja lapsen edun huomioon ottavan tavoitteellisen ja suunnitelmallisen varhaiskasvatuskokonaisuuden takaamiseksi jokaiselle päiväkodissa olevalle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä kasvattajien ja lapsen huoltajan kanssa. Ennen suunnitelman tekemistä kasvattajien tehtävänä on tutustua lapseen, hänen vahvuuksiinsa, mielenkiinnon kohteisiin ja yksilöllisiin tarpeisiin, joiden pohjalta asetetaan tavoitteet ryhmän pedagogiselle toiminnalle. (Opetushallitus, 2018, ss. 9–10)

Varhaiskasvatuksen toiminnan pedagoginen suunnittelu edellyttää eri näkökulmista saatavaa tietoa. Varhaiskasvatuksen opettajan omaama teoreettinen tieto lapsen kasvusta ja kehityksestä ohjaa suunnittelua yleisellä tasolla eri ikä- ja kehitysvaiheissa oleville lapsille. Lisäksi suunnittelua ohjaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kuvaamat oppimisen alueet sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet. (Heikka ym., 2020, s. 62) Ryhmäkohtainen pedagoginen suunnitelma kuitenkin elää jatkuvasti. Toimintaa arvioidaan päivittäin suhteessa suunnitelmaan ja tavoitteisiin siinä, miten se palvelee ryhmän sekä yksittäisen lapsen tilannetta arviointihetkellä. Tarvittaessa suunnitelmaa muokataan vastaamaan paremmin lasten ja ryhmän senhetkistä tarvetta. (Heikka ym., 2020, ss. 62–63) Ahosen

(2017a, s. 132) mukaan pedagogisessa suunnittelussa tulee ottaa huomioon toiminnan kokonaisvaltaisuus, jossa lapset voivat saman tekemisen aikana harjoitella useita eri taitoja. Varhaiskasvatusyksiköt voivat sopia suunnittelun tueksi etukäteen kokonaisvaltaista oppimista edistäviä teemoja, jotka mukautetaan jokaiselle ryhmälle ja ryhmässä toimiville lapsille sopiviksi, lasten mielenkiinnonkohteita unohtamatta (Heikka ym., 2020, ss. 62—63).

Pedagogisessa suunnittelussa yhdistyy aiemmin kuvattu yleinen suunnitelmatieto sekä jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet sekä vahvuudet. Oleellista suunnittelussa on arvioinnin toteuttaminen yhteistyössä lasten elämään kuuluvien eri yhteisöjen kanssa sekä lapsen itsensä huomioiminen osallisena ja omaan elämäänsä vaikuttavana toimijana. (Heikka ym., 2020, ss. 62—63) Varhaiskasvatusyksiköissä on käyty paljon keskustelua liittyen lasten osallistumiseen toiminnan suunnittelussa. Monessa paikassa tähän tarpeeseen on pääosin vastattu järjestämällä erilaisia yksittäisiä lasten kokouksia tai lasten toiveisiin pohjautuvia päiviä. Tämä kuitenkin rajaa lasten mahdollisuuksia osallistua suunnitteluun vain tiettyinä hetkinä. Lasten ja heidän mielipiteidensä huomioiminen suunnittelussa edellyttää kokonaisvaltaista, tietoisesti rakentuvaa toimintakulttuurin muutosta varhaiskasvatusyksiköissä. Tässä täytyy ottaa huomioon lasten erilainen tapa suunnitella tulevaa, joka rajoittuu ajallisesti parhaillaan elettyyn hetkeen. (Ahonen, 2017a, s. 136)

2.5 Hämeenlinnalainen varhaiskasvatus ja satakielipedagogiikka

Hämeenlinnan kaupungin paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma Lapsuutta satakielen siivittämänä (2019) nimeää lapsen päähenkilöksi omassa elämässään. Hämeenlinnalaisen kasvatusnäkömyksen ja ajattelutapojen pohjalta luotu, italialaisesta Reggio Emilia -pedagogiikastakin ammentava satakielipedagogiikka nivoutuu tiiviisti yhteen valtakunnallisen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa. Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma antaa eväät pedagogisesti laadukkaan ja elävän varhaiskasvatusarjen toteuttamiselle lasten, perheiden ja työyhteisöjen hyvinvointia tukevalla tavalla. (Hämeenlinnan kaupunki, 2019, ss. 5, 10, 16)

Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelman kuvaamana kasvatuksellisena päämääränä on kasvattaa kaikin tavoin itsensä näköisiä, aktiivisia sekä toisia ihmisiä kunnioittavia lapsia. Tämän päämäärän saavuttamista ohjaavat satakieliteesit, jotka painottavat lapsen oman

elämänsä päähenkilöyttä, rikasta ja sensitiivistä henkilöstöä, sekä vuorovaikutusta monipuolisten ympäristöjen kanssa. Lisäksi satakieliteesit nostavat keskiöön lapsen yksilölliset tavat hahmottaa asioita ja oppia maailmasta sekä pedagogisen dokumentoinnin hyödyntämisen, niin henkilöstön ammatillisen kasvun, kuin kaiken toiminnan pedagogisen arvioinnin, kehittämisen ja suunnittelun välineenä. Satakielipedagogiikan keskiössä hämeenlinnalaisen varhaiskasvatuksen perustehtävänä, ovat elämää varten opittavien taitojen harjoittaminen elämyksellisesti ja kokemuksellisesti lapsen omien mielenkiinnonkohteiden, osallisuuden ja toimijuuden kautta. Ne kaikki konkretisoituvat satakielipedagogisessa ajattelussa arkisissa hetkissä siinä, miten lapsi nähdään, häntä kuullaan ja kohdataan kiinnostuneena ja huomioiden lapselle sillä hetkellä tärkeät asiat. (Hämeenlinnan kaupunki, 2019, ss. 7, 10, 16, 88)

Kuten valtakunnallisissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, myös satakielipedagogiikassa lapsi nähdään jo syntymästään saakka uteliaana ja aktiivisena tiedonrakentajana, joka on omana itsenään täynnä mahdollisuuksia. Lapsen tunteiden, ajatusten ja mielipiteiden arvostamisen kautta rakentuu lapsen oma itsearvostus. Satakielipedagogiikan kuvaama pedagogisesti sensitiivinen aikuinen on herkkä lasten aloitteille ja tunnetilojen havaitsemiselle. Omalla toiminnallaan aikuisen edellytetään osoittavan lapselle, että tämä on arvokas omana itsenään riippumatta kyvyistään tai onnistumisistaan. Aikuiset ovat lapsille esimerkkinä vuorovaikutuksesta, joka heijastuu myös lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen ja vertaissuhteisiin. Lapsen omien kokemusten kautta muotoutuu kyky ymmärtää toisten kokemusmaailmaa sekä kokea myötätuntoa muita ihmisiä kohtaan. Varhaiskasvatuksessa lapsella on oikeus yksilöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Hämeenlinnan varhaiskasvatuksen erityiseksi tehtäväksi kuvataan ryhmäytymistä, yhteisökasvatusta ja ryhmässä oppimista. Ryhmissä yhteisesti sovitut säännöt ja normit mahdollistavat sen, että lapset voivat toimia myös ryhmässä yksilöinä. Lasten mahdollisuudet vaikuttaa eri tavoin niin yhteisiin, kuin itseään koskeviin asioihin, sitouttavat lapsia mukaan yhteiseen toimintaan. (Hämeenlinnan kaupunki, 2019, ss. 20, 21, 102)

1—5-vuotiaiden lasten ryhmämallin lähtökohtia ja perusteluita ryhmämuodostukselle on käsitelty Hämeenlinnan varhaiskasvatuksen sisäisissä kanavissa. Yhteistyötahon sähköpostitse välittämää tiedonantoa avataan tässä ja seuraavassa kappaleessa. Lisäksi on

hyödynnetty Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatuksen sisäistä Opiskelijoiden perehdytysmateriaali -Powerpoint esitystä (2021), jossa käsitellään samoja aiheita. Hiljattain aloitettuna toimintamallina Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatuksessa on käytössä 1—5-vuotiaista lapsista koostuvat varhaiskasvatusryhmät. Tällä toimintamallilla halutaan varhaiskasvatustilanteissa mukaisesti pyrkiä turvaamaan mahdollisimman pysyviä lasten, perheiden ja varhaiskasvatustilanteiden välisiä vuorovaikutussuhteita. Kaiken ikäisistä lapsista koostuvien ryhmien etuina pidetään Hämeenlinnan varhaiskasvatuksessa sitä, että lapset saavat kasvaa mahdollisimman pitkään samassa yhteisössä. Pitkäaikaisten vuorovaikutussuhteiden etuina pidetään lasten yksilöllisempää ja syvällisempää tuntemista, jonka kautta esimerkiksi tuen tarpeiden huomaaminen ja varhaisen tuen saaminen voi olla helpompaa. (Yhteistyötaho, sähköpostiviesti, 23.9.2021; Hämeenlinnan kaupunki, 2021, Opiskelijoiden perehdytysmateriaali)

Pedagogisen toiminnan näkökulmasta kaikenikäisten lasten ryhmät mahdollistavat lasten keskinäistä malli- ja vertaisoppimista, sekä lähikehityksen vyöhykkeellä oppimista. Luontainen yhteisössä eläminen mahdollistaa kaiken ikäisten lasten keskinäistä tukemista ja auttamista, sekä empatian ja ymmärryksen vahvistumista. Ikäkausijattelun sijaan kaikenikäisten lasten ryhmämallin ajatellaan ohjaavan paremmin siihen, että toiminnan rakentamisessa lähdetään aidosti liikkeelle lapsen mielenkiinnonkohteista ja tarpeista. Kasvattajien osalta kaiken ikäisten lasten ryhmä mahdollistaa entistä monipuolisemman työnkuvan ja ammattitaidon ylläpitämisen kaiken ikäisten lasten kehityksestä ja toiminnasta. Onnistumisen edellytyksenä kaiken ikäisten lasten ryhmien toimivuudelle nimetään pienissä, joustavasti muodostuvissa ryhmissä toimiminen: pienryhmätoimintaa tuetaan. Lisäksi vertaisoppimista hyödynnetään, sekä pyritään luottamaan eri-ikäisten lasten leikkiin ja huomioimaan osallisuuden toiminnassa. Kasvattajien herkyys, sensitiivisyys ja lämpimät vuorovaikutussuhteet ovat näiden perustana. (Yhteistyötaho, sähköpostiviesti, 23.9.2021; Hämeenlinnan kaupunki, 2021, Opiskelijoiden perehdytysmateriaali)

3 Toimintamuotona pienryhmä

Pienryhmätoiminta on muodostunut erittäin tärkeäksi pedagogiseksi toimintamuodoksi Suomen varhaiskasvatuksessa. Pienryhmätoiminnasta on kuitenkin tehty hyvin vähän tieteellistä tutkimusta, jolloin sitä ei ole käsitteenä avattu niin, että se tarjoaisi selkeät raamit

toiminnan toteuttamiselle varhaiskasvatuksessa. Tästä syystä pienryhmätoiminta käsitteenä nähdään hyvin monitahoisena ja eri kasvattajille se voi tarkoittaa eri asioita. (Ahonen, 2017b, s. 183) Pienryhmätoimintaan onkin voinut aikojen saatossa rakentua sisään erilaisia rutiineja, joiden pedagogista merkitystä ei välttämättä säännöllisesti tarkastella (Ahonen & Roos, 2021, s. 73).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet kuvaa, että varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä (Opetushallitus, 2018, s. 33). Ahosen ja Roosin (2021, s. 73) mukaan käsite joustavasta pienryhmästä pitää jo lähtökohtaisesti sisällään enemmän mahdollisuuksia mukauttaa toimintaa aina kulloistenkin tarpeiden ja hetkien mukaan. Joustavan pienryhmän ajatuksessa peräänkuulutetaan enemmän tarkoituksenmukaisuutta, jolloin ryhmittelyä määrittävät ensisijaisesti toiminnan taustalla olevat tavoitteet. Kun jo ryhmien muodostamista on pohdittu pedagogisista lähtökohdista käsin, on toiminnalla silloin mahdollista edistää lasten ja kasvattajien keskittymistä ja lapsilähtöistä toimintaa (Opetushallitus, 2018, s. 33).

Vuorovaikutus lasten sekä lasten ja kasvattajien välillä läpäisee koko varhaiskasvatuksen arjen. Vuorovaikutuksen kautta toiminnan suunnittelussa voidaan hyödyntää useita eri näkökulmia. Toiminnan toteutuksessa tulee olla käytössä monipuoliset työtavat, joiden valinnassa lapset ovat mukana ja ne mahdollistavat lasten osallistumisen omien tarpeidensa mukaan. Erilaiset työtavat antavat eri-ikäisille ja eri kehitysvaiheissa oleville lapsille mahdollisuuden kokea onnistumisia. Toiminnassa ja menetelmien valinnassa huomioidaan kasvattajien ja lasten vahvuuksia ja tarvittaessa muokataan tapoja vastaamaan näitä. (Opetushallitus, 2018, ss. 36, 38)

Pienryhmien toimintaa voidaan päiväkodin arjessa toteuttaa monin tavoin. Pienryhmällä voi olla säännölliset paikkansa ryhmän toiminnassa tai ne voivat kokoontua satunnaisesti. Ryhmien kokoonpano voi tarvittaessa vaihdella esimerkiksi lasten kiinnostuksen kohteiden mukaan tai muodostua nimikkoryhmäksi, jossa paikalla ovat aina samat lapset. Yksi varhaiskasvatuksessa käytetty pienryhmien toteuttamisen tapa on jakaa lapsiryhmä jokaiselle kasvattajatiimin jäsenelle. (Kangas ym., 2021, s. 160) Olennaisin tekijä pienryhmien toiminnalle on kuitenkin aina se, millaisten tavoitteiden pohjalta pienryhmätoimintaa halutaan toteuttaa. Tähän vaikuttavat niin lasten tarpeet, lapsiryhmän tarpeet kuin

toiminnan pedagogiset tavoitteet. Tarkoituksenmukaisen pienryhmätoiminnan edellytys on pysähtyä säännöllisesti arvioimaan toimintaa ja näkemään sen taustalla vaikuttavat tekijät. Läpäiseekö pienryhmissä toimiminen esimerkiksi koko päiväkodin arjen siirtymiseen ja ruokailutilanteeseen, vai onko pienryhmiin jakautuminen keskittynyt johonkin tiettyyn päivän hetkeen? Mitä se silloin tuottaa ja millä tavoin palvelee lasten hyvinvointia? Esimerkiksi tällaisiin kysymyksiin pohditut perustellut vastaukset herättävät parhaimmillaan huomaamaan, onko toimintojen taustalla selkeä pedagoginen tavoite, vai ovatko käytännöt vain ajan saatossa rutinoituneet paikoilleen. (Ahonen, 2017a, ss. 110—112)

3.1 Yksilöllisyyttä yhteisössä

On todettu, että vuorovaikutus on yksi keskeisimmistä lapsen kehityksen ja oppimisen perustoista (Opetushallitus, 2018, s. 21). Erityisesti sosiaalisten ja tunnetaitojen sekä leikkitaitojen kehittymisen tiedetään edellyttävän niin lasten keskinäistä kuin lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutusta. Myös aivojen kehitystä tapahtuu vuorovaikutuksen kautta. Pienemmässä ryhmässä lastenväliset, kasvattajien tuella rakentuvat vuorovaikutussuhteet mahdollistuvat, eikä niiden määrä kasva liian suureksi pienimpienkään lasten omaksumiskyvyn kannalta. (Opas, 2013, ss. 158—159) Alijoki ja Pihlaja (2020, s. 278) esittävät, että lasten sosiaalisten vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta pienryhmät tarjoavat sopivat olosuhteet. Osalle lapsista suuri ryhmä voi olla haastava ympäristö toimia monistakin tekijöistä johtuen, kun taas pienryhmässä keskittyminen vuorovaikutustilanteisiin on helpompaa.

Pienemmissä ryhmissä kasvattajat pystyvät kuulemaan jokaisen lapsen tarpeita ja aloitteita paremmin kuin suuressa lapsiryhmässä. Kasvattajilla on paremmat mahdollisuudet ohjata lapsia yksilöllisemmin kunkin tarpeen ja kehityksen mukaan. (Opas, 2013, s. 159) Pienryhmässä lasten mahdollisuudet omien ajatusten ilmaisulle ja aloitteiden tekemiselle moninkertaistuvat. Kasvattajan on helpompaa varmistaa, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua aktiivisesti pienryhmän toimintaan omista lähtökohdista ja edellytyksistään käsin. Tärkeä lähtökohta pienryhmätoiminnalle on mahdollistaa keskenään erilaisten lasten yhdenvertaisia mahdollisuuksia oppia ja olla osana ryhmää. (Ahonen & Roos, 2019, ss. 44—45) Pienryhmätoiminnalla on siis lasten yksilöllisten tarpeiden lisäksi paikkansa myös lasten yhteisöllisyyden muodostumisessa. Kuten Kangas ym. (2021, ss. 95—

96) toteavat, on pienryhmä parhaimmillaan yhteinen kohtaamispaikka, jossa yksittäisten lasten aloitteet muotoutuvat ryhmän yhteiseksi pääomaksi. Tämä luonnollisesti lisää ja tukee lasten osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuutta.

Osallisuus ja yhteisöllisyys liittyvät kiinteästi toisiinsa ja varhaiskasvatuksessa on kysymys nimenomaan yhteisöllisestä tavasta toteuttaa jokapäiväistä toimintaa (Opetushallitus, 2018, s. 29). Vaikka osallisuudesta puhutaan paljon nimenomaan yksittäisten lasten näkökulmasta, on siinä kuitenkin kysymys kaikkien ryhmään kuuluvien yhteisistä neuvotteluista ja näkemysten huomioimisesta yhteisen toiminnan rakentumiseksi. Osallisuus yksittäisten lasten kohdalla koko toiminnan näkökulmasta on sitä, että jokaisella on mahdollisuus saada toiveensa ja tarpeensa kuulluiksi, mutta päätökset koko ryhmää koskevista asioista tehdään yhdessä. (Ahonen & Roos, 2021, ss. 60—63) On havaittu, että lapsen tunne kuulumisesta lapsiryhmään ja omaan pienryhmäänsä edistävät yksittäisen lapsen pystyvyyttä ja sinnikkyyttä. (Kronqvist 2020, s. 22)

Lapset oppivat yhdessä toimiessaan monenlaisia asioita. Marjasen ym. (2013, s. 48) mukaan Haapamäki (2000) esittää, miten lapset päiväkotiyhteisössä muodostavat myös pienempiä, omaehtoisia pienyhteisöjä, jotka koostuvat kahdesta tai useammasta lapsesta. Marjasen ym. (2013, ss. 48—49) mukaan Salmivalli (2005) kuvaa, kuinka pienyhteisöjen sisällä lapset opettelevat muun muassa yhdessä toimimista ja kompromissien tekemistä. Lasten minäkuva ja sosiaalinen status rakentuvat lapsiyhteisön vuorovaikutuksessa. Tämä on tärkeää ottaa huomioon siksi, että kerran muotoutunut sosiaalinen status on suhteellisen pysyvä. Mikäli lapsi jää lapsiyhteisössä ulkopuoliseksi eikä pääse harjoittelemaan sosiaalisia taitojaan, on mahdollista, että lapsi jää myöhemminkin ulkopuolelle yhteisössä.

Lasten sosiaaliset taidot eivät kehity automaattisesti, vaan tarvitsevat tukea ja ohjausta myös lasten keskinäisissä vertaisryhmissä. Silloin kun kasvattajat tiedostavat lasten sosiaalisen kehityksen erot ja tuen tarpeet, voivat he kiinnittää näihin huomiota esimerkiksi pienryhmien muodostamisessa. Tällöin ne lapset, joilla on hyvät sosiaaliset- ja leikkitaidot, voivat leikeissä omalla toiminnallaan opettaa vertaisiaan sosiaalisten taitojen kehittämisessä. (Marjanen ym., 2013, ss. 54—55) Neitola (2013, s.104) esittää kuinka hyvässä vertaisryhmässä myönteiset suhteet tukevat lasten kehitystä monin tavoin. Vertaisryhmässä kehittyvien taitojen kautta lapsi saa tärkeitä resursseja, joiden avulla hän

pystyy sopeutumaan sosiaaliseen maailmaan (Neitola, 2013, s. 104; viitattu lähteeseen Costin & Jones, 1992).

3.2 Pedagoginen suunnittelu pienryhmätoiminnassa

Pienryhmien muodostamista tulisi aina tarkastella pedagogisista lähtökohdista käsin. Kokoonpanoiltaan ja kooltaan vaihtelevat ryhmät tarjoavat lapsille kokemuksia erilaisissa ryhmissä toimimisesta. Joissakin oppimistilanteissa on perusteltua muodostaa ryhmä siten, että suurin piirtein samassa oppimisen vaiheessa olevat lapset saavat tilaisuuden perehtyä käsiteltävään asiaan yhteisesti. Tällöin kenenkään ei tarvitse turhautua odotellessaan tai pinnistellä pysyäksensä muiden mukana. Yhtä arvokasta on muodostaa pienryhmiksi sekaryhmiä, joissa lasten on mahdollista hyödyntää henkilökohtaisia vahvuuksiaan ja saada tarvittaessa ryhmän tukea erilaisten taitojen oppimiseen. (Ahonen & Roos, 2019, s. 47)

Pedagogisen suunnittelun tarkoitus on miettiä ja ennakoida, miten lapsia voidaan yksilöllisesti sekä ryhmänä tukea parhaalla mahdollisella tavalla toiminnan aikana. Pedagoginen suunnittelu edellyttää tiimin keskinäistä pohdintaa kasvatusarvoista, vuorovaikutuksesta, säännöistä sekä lapsiin kohdistuvista odotuksista. Lisäksi suunnittelua ennen on hyvä tarkastella tuttuja, jo rutiineiksi muodostuneita toimintatapoja ja niiden toimivuutta suhteessa sen hetkisiin lasten tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri nojautuu vahvasti rutiineihin, jotka ovat tärkeitä turvan ja ennakoitavuuden lähteitä niin kasvattajille kuin lapsillekin. Lisäksi selkeä tieto päivän kulusta antaa aikuisille enemmän aikaa kohdata lapset. Liian tiukka rutiineista kiinni pitäminen ei kuitenkaan mahdollista lasten yksilöllisten tarpeiden tunnistamista tai hetkessä elämistä. Tästä syystä rutiinien ja toimintatapojen kriittinen tarkastelu on ajoittain paikallaan. (Ahonen, 2017b, ss. 173—174)

Eskel & Marttila (2013, ss. 90—91) esittävät Nurmilaakso & Välimäkeä (2011) mukaillen, miten kasvattajat ovat lähtökohtaisesti vastuussa toiminnan suunnittelusta, mutta on hyvä pitää mielessä, että kohteena ovat lapset ja heidän oppimisympäristönsä. Kasvattaja, joka tunnistaa arvon lasten näkökulmien kuuntelemisessa, mahdollistaa sellaisia pedagogisia toimintamuotoja, joissa lasten oma ääni pääsee kuuluviin vuorovaikutuksessa muiden lasten ja kasvattajien kanssa. Ahosen (2017b, ss. 176—177) mukaan lasten osallisuus toiminnan suunnittelussa ei poista tai vähennä kasvattajan kasvatusvastuuta, eikä tarkoita sitä, että

lasten kaikki yksittäiset toiveet pitäisi aina toteuttaa. Lasten osallisuutta tulisi ajatella enemmänkin ajattelutapana, jossa lähtökohtana toimii lasten aktiivinen osallistuminen. Näin toiminnan tarkoitus näyttäytyy selkeämpänä myös lapsille.

Pedagoginen suunnittelu edellyttää lapsikohtaisten tavoitteiden nimeämistä kullekin toiminnalle. Tavoitteet ovat eri lapsilla erilaisia ja niiden tulee olla suhteutettuja kunkin lapsen ja ryhmän tarpeisiin. Jokainen lapsi oppii ja omaksuu tietoa yksilöllisesti. Ohjatussa toiminnassa varsinkin isommassa ryhmässä voi tuntua haastavalta huomioida eri lasten erilaiset tarpeet ja oppimistyyli. Pienryhmätoiminnan kautta ryhmät on mahdollista muodostaa niin, että jokaiselle lapselle ominaiset oppimistyyli pystytään huomioimaan. (Ahonen, 2017b, s. 178) Järvisen ja Mikkolan (2015, s. 40) mukaan tavoitteet tulee asettaa lasten erilaisten mielenkiinnon kohteiden, erityispiirteiden sekä kehitystason kautta. Toimintaa tulisi suunnitella yleensä perustuen niihin asioihin, jotka aiheuttavat ryhmässä eniten haasteita. Esimerkiksi, jos lapsiryhmää kuvaa levottomuus ja toimintaan sitoutumattomuus, tulisi huomio kiinnittää oppimisympäristöön sekä lasten osallisuuteen ja kuulemiseen. Pedagogiikan toteutuminen edellyttää ammattitaitoa valita ryhmän tavoitteisiin parhaiten vastaavat menetelmät ja teemat.

Vaikka varhaiskasvatuksessa ohjatun toiminnan tulee aina olla pedagogisesti suunniteltua, ei läsnäolon merkitystä saa unohtaa. Itse toiminnalle tulee antaa mahdollisuus elää hetkessä ja vuorovaikutuksessa lapsiryhmän kanssa. Toimintaa tulisikin arvioida reaaliaikaisesti seuraamalla lapsilta tulevia viestejä. Levottomuus lapsiryhmässä saattaa johtua lasten sitoutumattomuudesta tekemiseen. Tähän voi olla monia syitä; toiminnan haastavuus on ristiriidassa lasten taitotason kanssa, menetelmä ei houkuttele lapsia osallistumaan tai lasten vireytys ei ole optimaalinen siinä hetkessä. Näissä tilanteissa mitataan kasvattajan ammattitaitoa ja hänen kykyään mukauttaa toimintaa lapsille mielekkäämmäksi omaa sensitiivistä työtään käyttäen. Tilanteessa on hyvä myös käydä keskustelua lasten sekä kasvattajien kanssa siitä, mistä sitoutumattomuus siinä hetkessä mahdollisesti johtuu. (Ahonen, 2017a, ss. 134–135)

3.3 Tiimin yhteistyö pienryhmätoiminnan suunnittelussa

Varhaiskasvatus perustuu vahvasti tiimityöhön. Kasvattajien luomalla tiimillä yhteistyössä lasten kanssa on mahdollista rakentaa kasvatusyhteisö, jossa avainasemassa ovat vuorovaikutus ja yhteenkuuluvuus. Kasvattajien tehtävänä on näyttää lapsille mallia vuorovaikutuksessa ja osoittaa myös vanhemmille lasten olevan osa turvallista kasvuympäristöä, jossa kaikilla on lupa osoittaa tunteensa, onnistua ja epäonnistua. (Opas, 2013, s. 142)

Kasvattaja on itse oman työnsä tärkein työväline. Jokainen kasvattajatiimin jäsen kantaa vastuun oman ammatillisuutensa kehittämistä ja omasta panoksestaan yhteisiin tavoitteisiin. Jokaisen omat persoonalliset piirteet vaikuttavat siihen tapaan, miten työtä tehdään. Kasvattajan omat ajattelumallit ja asenteet ohjaavat sitä, miten kasvattaja kohtaa lapset. Oleellista onkin omien tapojen ja toimintamallien kyseenalaistamisen ja muilta saadun palautteen kautta tietoisesti pyrkiä kehittämään itseään ja oppimaan uutta. (Järvinen & Mikkola, 2015, ss. 59—60) Kupilan (2020, ss. 317—319) mukaan oppivassa työyhteisössä kasvattajatiimin toiminta perustuu vuorovaikutukseen ja reflektiiviseen keskusteluun, jossa tiimin kaikkien jäsenten on mahdollista nostaa esille omia näkökulmiaan ja tarkastella niitä suhteessa muiden ajatuksiin. Tiimin keskinäiset keskustelut auttavat jäseniä ajattelemaan asioita uudella tavalla ja kehittämään työtä mielekkäämpään ja uudistavampaan suuntaan.

Pedagogisen suunnittelun yhtenä lähtökohtana on työyhteisössä käytävä keskustelu kasvattajien näkemyksistä liittyen arvoihin, vuorovaikutukseen, lapsiin kohdistuviin odotuksiin ja oleellisiin sääntöihin. Pohdinnan jälkeen on mahdollista edetä suunnitteluun ajanmukaisesta ja uudesta näkökulmasta. (Ahonen, 2017b, s. 173) Mikkola & Nivalaisen (2011, s. 36) mukaan pienryhmätoiminnan pedagoginen vastuu on varhaiskasvatuksen opettajalla. Kokonaisuuden kannalta on kuitenkin tärkeää, että koko tiimi osallistuu toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Näin kaikki omaavat yhtäläisen tiedon toiminnasta sekä sen tavoitteista. Vaikka pienryhmätoiminnan pedagoginen vastuu on opettajalla, täytyy tiimissä olla vallalla luottamus siihen, että sen jokainen jäsen kykenee hallitsemaan pienryhmän vetämisen.

Kasvattajatiimi koostuu erilaisen koulutuksen ja kokemuksen omaavista varhaiskasvatuksen ammattilaisista. Vaikka erilaisista taustoista tulevat tiimin jäsenet ovat rikkaus, tuo se mukanaan myös haastetta. Päiväkodin arjessa eri koulutustaustoista tulevien kasvattajien roolit yhdistyvät työn samankaltaisuudessa. Tästä syystä tiimissä on hyvä käydä läpi jokaisen jäsenen vastuut ja miten ne asettuvat suhteessa muiden rooleihin. Jokainen tiimin jäsen tuo mukanaan kokemuksensa sekä omat taitonsa, joiden näkyväksi tekeminen yhteisten keskustelujen kautta ja hyödyntäminen ryhmän toiminnassa on tiimin ehdoton vahvuus. Päiväkodin arki on hektistä ja tiimin jäsenten erilaiset työvuorot asettavat haasteen yhteisen keskustelun järjestämiselle. Päiväkodeissa pyritäänkin erilaisin järjestelyin mahdollistamaan jokaiselle tiimille oma tiimipalaveri tiimin toiminnan reflektointia varten. (Kupila, 2020, ss. 315—316)

Kallialan (2012, ss. 160—161) mukaan varhaiskasvatuksen vahvuutena on koulutettu henkilökunta. Koulutus nähdään kuitenkin hyödylliseksi vain silloin, kun sitä käytetään. Pienryhmätoiminnan toteuttaminen kiinteissä, pysyvissä ryhmissä asettaa tiimin kasvattajat sekä lapset eriarvoiseen asemaan varsinkin silloin, jos kiinteissä pienryhmissä on myös pysyvät ryhmäkohtaiset ohjaajat. Tällöin vain yksi pienryhmä on pedagogisen koulutuksen omaavan opettajan ohjauksessa ja muiden ryhmien pyörittäminen on lastenhoitajien vastuulla. Kasvattajatiimin lastenhoitajilla ei ole samanlaista koulutus pohjaa ryhmien ohjaamiseen kuin opettajilla, jolloin on kohtuutonta edellyttää heiltä kokonaisvastuuta oman kiinteän ryhmän ohjaamisesta, vaikka suunnittelua tehtäisiinkin yhdessä. Ratkaisuna tilanteessa on, että pysyvillä ryhmillä ei tarvitse olla pysyviä ohjaajia, vaan ohjaajia vaihtelemalla voidaan hyödyntää jokaisen kasvattajan osaamista kaikkien ryhmien välillä tasapuolisesti. Lisäksi Ahonen (2017b, s. 186) toteaa, että kiinteät pienryhmät pysyvillä ohjaajilla eivät ole paras toimintamuoto yli 3-vuotiaille lapsille. Ohjaajia vaihtelemalla lapsi pystyy luomaan hyvän suhteen useampaan kasvattajaan, jolloin lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät.

4 Aikaisemmat tutkimukset

Tutkimuksia varhaiskasvatuksessa toteutettavasta pienryhmätoiminnasta on tehty viime vuosina paljonkin erilaisista näkökulmista. Erityisesti 1—5-vuotiaiden lasten pienryhmätoimintaan liittyen tutkimusta ei kuitenkaan ole olemassa, mutta sisarusryhmä -

käsitteen kautta myös pienryhmätoimintaa on jonkin verran tutkittu. Tässä luvussa esiteltävät aikaisemmat tutkimukset on valittu siten, että ne käsittelevät ja kuvaavat pienryhmätoiminnan erilaisia käytäntöjä varhaiskasvatuksessa. Myös pedagogisen suunnittelun ja lapsilähtöisyyden näkökulmat on aikaisempien tutkimusten valinnassa huomioitu. Hämeenlinnan varhaiskasvatukseen kohdennettu Seppäsen & Termosen (2020) tuore opinnäytetyö oli jo ennen tutkimuksen aloitusta tiedossamme. Sen tulokset pienryhmätoiminnan tärkeydestä juuri 1—5-vuotiaiden lasten ryhmämallissa tukivat ajatustamme pienryhmätoiminnan tutkimisen ajankohtaisuudesta. Valitut tutkimukset antavat työmme tuloksille arvokasta vertailupohjaa ja auttoivat näkemyksien muodostamisessa teoriaperustan rakentumisen vaiheessa.

Seppänen ja Termonen (2020) syventyivät opinnäytetyössään selvittämään, millaisia asioita toteutuksen ja pedagogiikan kannalta tulee ottaa huomioon siirryttäessä ikäkausiperustaisesti jaetuista varhaiskasvatusryhmistä 1—5-vuotiaiden lasten ryhmiin. Tutkimus toteutettiin hämeenlinnalaiseen päiväkotiin, jossa 1—5-vuotiaiden ryhmämalli oli tutkimusentekohdella ollut käytössä vuoden verran. Laadullisen tutkimuksen aineisto kerättiin kyselyllä, jossa kartoitettiin varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja lasten huoltajien kokemuksia muutoksesta, sekä 1—5-vuotiaiden lasten ryhmän pedagogisesta toiminnasta. Tutkimuksessa kävi ilmi, että lasten laajempi ikäjakauma ryhmässä edellyttää enemmän toiminnan suunnittelulta. Työntekijöiltä 1—5-vuotiaiden lasten ryhmä vaatii laajempaa ammatillista osaamista eri-ikäisten lasten kehitysvaiheista ja sitoutumista työhön. Työn vaativuuden lisääntymisen nähtiin lisäävän työn monipuolisuutta ja mielekkyyttä. Eri-ikäisten lasten arjen yhdistäminen koettiin tutkimuksen mukaan haasteelliseksi ja esimerkiksi perushoitotilanteiden nähtiin vievän aikaa muulta toiminnalta. Merkittävänä keinona toteuttaa kaikille lapsille tasapuolista toimintaa tuotiin esille pienryhmätoiminta. Myös huoltajien vastauksissa pienryhmätoimintaa pidettiin hyvänä. Kehitettävänä asiana 1—5-vuotiaiden ryhmämallissa tutkimuksessa esiin nousi pedagogisen dokumentoinnin, arvioinnin, kehittämisen ja suunnittelun prosessi.

Oja (2019) selvitti kandidaatin tutkielmassaan joustavan pienryhmätoiminnan toteuttamisen käytäntöjä varhaiskasvattajien näkökulmasta. Tutkimus toteutettiin laadullisena tapaustutkimuksena eräessä joustavaa pienryhmätoimintaa toteuttavassa päiväkodissa ja aineistonhankintamenetelmänä käytettiin haastattelua. Tutkimuksen tarkoituksena oli

selvittää miten kasvattajat määrittelevät joustavan pienryhmätoiminnan ja millaisia kokemuksia heillä siitä on. Tuloksista ilmeni, että vaikka joustavat ryhmät olivat käytössä kaikissa tutkittavissa ryhmissä, erosivat pienryhmien muodostamisen tavat ja niissä toteutettava toiminta toisistaan siitä riippuen, jakauduttiinko ryhmiin lasten vai kasvattajien määrittämänä. Vaikka ryhmissä oli käytössä joustava, ei lasten ikään perustuva pienryhmätoiminta, käytettiin rinnakkain myös kiinteitä, esimerkiksi "viskari" ryhmiä viisivuotiaille lapsille. Lasten toiveiden kuuntelu ja yksilöllisten tarpeiden huomioiminen ryhmien muodostuksessa korostui vastauksista. Pienryhmätoiminnan hyödyistä tuloksissa nousivat esille lasten vertaissuhteet, lapsilähtöinen toiminta ja lasten yksilöllisempi huomiointi. Kasvattajille pienryhmissä toimimisen koettiin tarjoavan paremmat mahdollisuudet lasten havainnointiin. Pienryhmätoiminnan tärkeänä edellytyksenä nähtiin kasvattajien keskinäinen kommunikointi, jonka toimivuus koettiin yhdeksi merkittävimmäksi haasteeksi toiminnan toteuttamisessa.

Torkko (2020) selvitti kandidaatin tutkielmassaan, miten varhaiskasvattajat perustelevat pienryhmätoiminnan pedagogisia valintoja ja huomioivat lasten osallisuutta, kuulumisen tunnetta ja yhteisöllisyyttä pienryhmien muodostamisessa ja käytännön toteutuksessa. Tutkielma toteutettiin laadullisena tutkimuksena varsinaissuomalaisessa kunnassa ja aineisto kerättiin ryhmä- ja parihaastatteluilla. Tulosten mukaan tutkimuspäiväkodissa oli käytössä niin kiinteitä kuin vaihteleviakin pienryhmiä ja molempien toimintatapojen perustelut vaihtelivat lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimisesta yhteisöllisyyden tukemiseen kulloistenkin tarpeiden ja tavoitteiden mukaan. Tuloksista ilmeni, että vaihtuvat kasvattajat nähtiin pienryhmissä tärkeänä, koska silloin varhaiskasvatuksen opettaja pystyy havainnoimaan ja tutustumaan jokaiseen lapseen yksilöllisesti, nimenomaan opettajan pedagogisten velvollisuuksien näkökulmasta. Vaihtuvien pienryhmien koettiin edistävän yhteisöllisyyden ja kuulumisen tunteen kehittymistä ryhmässä, kun lapset tutustuvat kaikkiin ryhmän jäseniin tasavertaisesti. Kasvattajien yhteistä keskustelua pelisäännöistä ja toimintatavoista pidettiin tärkeänä edellytyksenä pienryhmän toiminnalle niin aikuisten kuin lasten kannalta. Tulosten mukaan pienryhmätoiminta mahdollisti työrauhan lasten oppimiseen ja leikkiin. Tuloksista ilmeni lasten osallistumisen ryhmän toiminnan suunnitteluun olevan vastaajien mukaan liian vähäistä. Tuloksissa kuvattiin, että jaettaessa lapsia pienryhmiin otetaan huomioon monia asioita. Lasten sosiaalisia suhteita ja taitotasoa

huomioitiin, niin että jokaiselle olisi mahdollista kehittää taitojaan turvallisessa ympäristössä.

Lohiranta ja Raatikainen (2019) ovat pro gradu -tutkielmassaan selvittäneet, miten Raision kehittämistyöryhmän suunnitelmat lapsilähtöisestä pedagogiikasta, perustoiminnoista ja pienryhmätoiminnasta ovat toteutuneet Raision kaupungin varhaiskasvatuksessa.

Tutkimuksessa käytettiin rinnakkain määrällistä ja laadullista tutkimusotetta luotettavamman ja yleistettävämmän tuloksen saamiseksi. Aineistonkeruu toteutettiin Webropol-nettikyselylomakkeella ja vastauksia saatiin 38:lta Raision kaupungin päiväkodin tiimiltä. Kyselyllä selvitettiin toiminnan toteutumisen lisäksi kasvattajatiimien ymmärrystä tutkimuksen keskeisistä käsitteistä, sekä sitä miten toimintaa suunnitellaan lapsilähtöiseen pedagogiikkaan perustuen. Tutkimuksen tuloksista selvisi, että lapsilähtöinen toiminta innostaa ja motivoi lapsia oppimaan. Lapsilähtöisyyden kerrottiin tukevan lasten itsetuntoa, tuovan mahdollisuuksia ilmaista itseään, vahvistavan lasten minäkuvaa sekä lisäävän omatoimisuutta ja aloitteellisuutta. Tutkimuksen tulosten perusteella lapsilähtöisen pedagogiikan nähtiin myös lisäävän lasten osallisuutta sekä ryhmään kuulumisen tunnetta. Lisäksi tulosten mukaan lapsilähtöisessä pedagogiikassa toteutuvat lasten mahdollisuudet vaikuttaa toimintaan omilla ideoillaan ja mielipiteillään. Tutkimus selvitti myös pienryhmätoiminnan etuja ja vahvuuksia sekä esteitä ja haasteita. Merkittävimpinä pienryhmän etuna tuloksista ilmenivät mahdollisuudet lasten yksilölliseen huomioimiseen, työrauha, sekä vuorovaikutus ja osallisuus. Suurimpana haasteena koettiin henkilökunnan vähäinen määrä ja poissaolot. Joissakin vastauksissa lasten erilaiset tarpeet koettiin haasteena pienryhmätoiminnan suunnittelussa. Tutkimustuloksissa esiintyi myös viitteitä siitä, että laadukas vuorovaikutus ja sensitiivisyys toteutuvat perustoimintojen osalta paremmin pienemmissä ryhmissä toimittaessa ja että lapsilähtöisen pedagogiikan toteuttaminen koettiin haastavaksi suurissa ryhmissä.

5 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutettiin yhteistyössä hämeenlinnalaisen päiväkodin kanssa. Päiväkodissa on käytössä 1–5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatusryhmät. Opinnäytetyön aihe valikoitui päiväkodissa käytyjen pohdintojen perusteella. Päiväkodin johtaja oli käynyt keskustelua joidenkin varhaiskasvatuksen opettajien sekä johtajaparinsa kanssa ja keskustelun

perusteella koostanut useamman ehdotuksen opinnäytetyön aiheeksi. Näistä ehdotuksista valittiin kiinnostuksemme mukaan tutkittavaksi, miten pienryhmätoimintaa olisi mahdollista toteuttaa 1—5-vuotiaiden ryhmissä siten, että se mahdollisimman hyvin palvelisi kaikkia lapsia. Tämän pohjalta muodostui tutkimustehtäväksi selvittää, miten varhaiskasvattajat näkevät pienryhmätoiminnan tällä hetkellä ja millä tavoin pienryhmätoiminnan pedagoginen suunnittelu toteutuu yhteistyöpäiväkodissa.

Tutkimustehtävässä keskitymme selvittämään yhteistyöpäiväkodin tämänhetkisiä toimintakäytäntöjä, koska niiden avulla on mahdollista tuoda tällä opinnäytetyöllä näkyväksi laajemmin työyhteisölle, mitkä asiat pienryhmätoiminnassa koetaan toimiviksi ja millaisista lähtökohdista käsin varhaiskasvattajat pienryhmätoimintaa toteuttavat. Yhteistyöpäiväkodin käytäntöjä tarkastellaan myös pedagogisen suunnittelun näkökulmasta, koska pedagogiikka on lähtökohtana jokaisen lapsen kehitystä tukevalle ja lasten kiinnostuksen kohteista ammentavalle varhaiskasvatukselle. Laadukkaan pedagogiikan tulisi rakentua aina tiimien yhteisten näkemysten pohjalta ja siihen vaikuttavat tiimeissä yhteisesti avatut kasvatuskäsitteet, arvot ja kyky oman työn reflektiiviseen tarkasteluun (Ahonen, 2017a, s. 39). Tämän vuoksi on tärkeää selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä pienryhmätoiminnasta ja sen pedagogisesta suunnittelusta, jotta on mahdollista koota nuo näkemykset yhteisesti tarkasteltavaksi.

Tässä luvussa kuvataan tutkimuksen kulku, metodologiset valinnat sekä perustelut niiden taustalla. Tutkimuskysymys muodostaa opinnäytetyössä tutkittavalle aiheelle selkeät raamit ja valittu menetelmä määrittää millä tavoin tutkittavaa kohdetta on tarkoitus kuvata. Tutkimus toteutettiin laadullisella tutkimusmenetelmällä ja aineisto hankittiin sähköisellä kyselylomakkeella. Metodologisten valintojen lisäksi koko tutkimusprosessin ajan asioita tarkasteltiin kriittisesti myös eettisten näkökulmien kautta.

5.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Pienryhmätoiminnan toteuttamisen käytännöt ovat moninaisia. Pienryhmätoimintaa käsiteltiin enemmän luvussa kolme, jossa esitettiin, että pedagoginen suunnittelu on lähtökohtana varhaiskasvatuksen toiminnan toteuttamiselle ja siihen vaikuttavat ryhmään kuuluvien lasten tarpeet ja tiimien näkemykset (ks. luku 3). Yhteistyöpäiväkodissa 1—5-

vuotiaiden lasten ryhmät ovat olleet käytössä vaihtelevasti jo vuodesta 2011. Tutkimus kohdennettiin päiväkodin viiteen 1—5-vuotiaiden lasten ryhmään ja kysely osoitettiin näissä ryhmissä työskenteleville varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Tutkimuksen tarkoitus oli tuoda näkyväksi koko talon läpäisevästi mahdollisia jo olemassa olevia hyviä käytäntöjä ja ratkaisuja pienryhmätoiminnan toteuttamiseen ja pedagogisen suunnittelun käytäntöihin. Tavoitteena oli tuottaa sellaista tietoa, joka antaa työyhteisölle mahdollisuuden tarkastella työn tekemisen tapoja. Sitä kautta on mahdollista rakentaa yhteistyöpäiväkodin pienryhmätoimintaa palvelemaan paremmin jokaista lasta 1—5-vuotiaiden lasten ryhmissä.

Tutkimuskysymyksiksi muodostui seuraavat:

1. Miten varhaiskasvattajat näkevät pienryhmätoiminnan toteuttamisen 1—5-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmissä?
2. Miten pienryhmätoiminnan pedagoginen suunnittelu toteutuu?

5.2 Tutkimusmenetelmä

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on rakentaa kokonaisvaltaista ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimuksella pyritään kuvaamaan todellista, moninaista elämää ja sen ilmiöitä. Tutkimukselle on ominaista etsiä vastauksia siihen, mistä tutkittavassa ilmiössä on kyse ja mikä siihen vaikuttaa. Laadullisessa tutkimuksessa painottuu ilmiöiden merkitys ja tutkimuksen kohderyhmänä olevien näkemys tutkittavasta ilmiöstä. Laadullinen tutkimus on kuvailevaa ja keskittyy yksittäisiin tapauksiin. Sen tavoitteena ei ole rakentaa laajoja yleistyksiä, vaan keskittyä tarkastelemaan mahdollisimman syvällisesti tutkimuksen kohteena olevaa yksikköä. (Kananen, 2017, ss. 33—36)

Ominaista laadulliselle tutkimukselle on pyrkimys ilmiön syvälliseen tarkasteluun, jonka myötä aineistossa painottuu laatu, eikä määrä. Tutkimuksella kerätyn aineiston kautta tutkijan on mahdollista kasvattaa omaa tietämystään, eikä vahvistaa jo ennalta tiedettyä. Yksi laadullisen tutkimuksen tunnusmerkki onkin hypoteesittomuus, jolloin tutkija ei muodosta ennako-oletuksia tutkimuksensa tuloksista tai tutkimusaiheesta. Tarvittavan tiedon saannin varmistamiseksi tutkimuksen kohderyhmän tulisi koostua henkilöistä, joilla on kattavasti kokemusta ja tietopohjaa tutkittavasta ilmiöstä (Eskola & Suoranta, 2008, ss.

18—19). Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Opinnäytetyöllä pyritään tavoittamaan kuvaus pienryhmien muodostamisesta ja toiminnan pedagogisesta suunnittelusta sekä näihin vaikuttavista tekijöistä niiden varhaiskasvatuksen ammattilaisten kertomana, joilla on tutkittavasta aiheesta monipuolinen ja kokonaisvaltainen ymmärrys. Näin ollen tutkimukseen valittu laadullinen tutkimusmenetelmä on perusteltua, koska sen avulla on mahdollista tavoittaa varhaiskasvattajien omakohtaiset näkemykset tutkittavasta aiheesta ja muodostaa sitä kautta vastauksia tutkimustehtäväämmä.

5.3 Aineistonhankinta

Aineistonhankintamenetelmän valintaan vaikutti pohdinta siitä, millä menetelmällä olisi mahdollista saada kattavimmat omaäänisesti kerrotut vastaukset tutkimuksen kohderyhmältä. Laadulliselle tutkimukselle ominaista on käyttää aineistonhankinnassa sellaisia menetelmiä, joiden avulla tutkittavien näkökulmat ja ääni nousevat esille (Hirsjärvi, ym., 2009 s. 164). Aineistonhankintamenetelmäksi valittiin kysely ja aineisto hankittiin verkkopohjaisella Webpropol-kyselyllä. Hirsjärven ym. (2009, s. 195) mukaan kysely on menetelmänä tehokas ja joustava tapa kerätä laaja tutkimusaineisto. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan yhden hämeenlinalaisen päiväkodin toimintakäytäntöjä pienryhmätoiminnan osalta. Varhaiskasvatuksessa päivittäistä työtä tehdään tiimeissä, joten aineistonkeruu kohdennettiin päiväkodissa työskenteleville varhaiskasvatuksen opettajille, varhaiskasvatuksen lastenhoitajille sekä ryhmäavustajille. Näin kohderyhmäksi muodostui 23 varhaiskasvatuksen ammattilaista.

Kyselylomakkeen laadinnassa on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota selkeyteen sekä kysymysten määrään ja järjestykseen. Kysymykset tulisi muodostaa niin, että jokaisen vastaajan on mahdollista ymmärtää ne samalla tavalla. Kyselyn alkuun on hyvä sijoittaa helpompia, kyselyyn orientoivia kysymyksiä ja loppuun tarkempia kysymyksiä. Lisäksi tulisi pyrkiä välttämään johdattelevia kysymyksiä. (Valli, 2018, ss. 93—95) Kyselyn tulee olla linjassa sen kanssa, mitä tutkimuksessa halutaan selvittää. Kysely laaditaan siten, että sen jokaiselle kysymykselle löytyy perustelu tutkimuksen taustalle liittyvästä tietoperustasta. Lisäksi tutkimukselle määritellyt tutkimuskysymykset ja tutkimustehtävä toimivat kysymysten pohjana. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, ss. 87—88)

Kysely (LIITE 1) koostui yhteensä kahdeksasta kysymyksestä. Kysymyksistä viisi (1, 2, 3, 5, 6) oli avoimia kysymyksiä. Hirsjärven ym. (2009, s. 201) mukaan avoimien kysymysten tarkoitus on saada vastaajat kuvaamaan omakohtaisia näkemyksiään. Kyselyssä avoimien kysymysten kautta pyrittiin tavoittamaan kuvaus pienryhmätoiminnan käytännön toteuttamistavoista kasvattajien kertomana. Yhdessä kysymyksistä (4) vastausvaihtoehdot oli ennalta määritelty koskemaan pienryhmätoiminnan mahdollistamia asioita yksittäisen lapsen, lapsiryhmän, sekä varhaiskasvattajien osalta. Tämän kysymyksen avulla oli tarkoituksena vertailla vastauksista, otetaanko näitä asioita huomioon pienryhmätoiminnan pedagogisessa suunnittelussa. Kysymyksistä kahdessa (7, 8) käytettiin kyllä/ei-monivalintaa, jonka lisäksi sanallisille perusteluille jätettiin tilaa avoimeen tekstiruutuun. Kyselyn yhteyteen laadittiin saatekirje (LIITE 2), jossa opinnäytetyön aihe, tarkoitus ja tavoite esiteltiin. Saatekirjeessä esitettiin arvio kyselyyn käytettävästä ajasta, joka oli muodostettu kyselyn testauksessa saadun palautteen avulla. Lisäksi vastaajia pyrittiin motivoimaan tuomalla saatekirjeessä esille opinnäytetyön tuottama hyöty yhteistyöpäiväkodin kannalta sekä tiedottamalla kyselyn tallennusmahdollisuudesta. Kysely pyrittiin laatimaan siten, että se herättäisi vastaajat pohtimaan ja sanallistamaan perusteluja ryhmänsä pienryhmätoiminnan taustalle.

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli selvittää, miten varhaiskasvattajat näkevät pienryhmätoiminnan toteuttamisen 1–5-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmissä. Kyselyssä (LIITE 1) kartoitettiin ensin mitä pienryhmätoiminnalla vastaajan mielestä tarkoitetaan. Kysymyksen tarkoituksena oli selvittää jokaisen vastaajan oma näkemys pienryhmätoiminnan käsitteestä. Toisella kysymyksellä kysyttiin kuvausta ryhmän pienryhmätoiminnan käytännön toteuttamistavoista. Tämän kysymyksen tarkoituksena oli tehdä näkyväksi, miten eri ryhmissä pienryhmätoimintaa tällä hetkellä toteutetaan. Kysymys kolme kartoitti kasvattajien ajatuksia pienryhmätoiminnan toteuttamiseen vaikuttavista tekijöistä. Kysymyksellä haluttiin selvittää, mitkä tekijät vaikuttavat 1–5-vuotiaiden lasten ryhmissä pienryhmien muodostamiseen. Kysymyksellä neljä kerättiin kasvattajien näkemyksiä siitä, mitä pienryhmätoiminta mahdollistaa yksittäisen lapsen, lapsiryhmän sekä kasvattajan kohdalla. Kysymyksen tarkoituksena oli kartoittaa millaisia hyötyjä pienryhmätoiminta tuottaa 1–5-vuotiaiden lasten ryhmissä.

Toisena tutkimuskysymyksenä haluttiin selvittää, miten pienryhmätoiminnan pedagoginen suunnittelu toteutuu yhteistyöpäiväkodissa. Kyselyn (LIITE 1) viidennellä kysymyksellä

selvitettiin, miten pienryhmätoiminnan pedagoginen suunnittelu toteutuu ja mahdollistuu koko tiimin osallistuminen pedagogiseen suunnitteluun. Kysymyksellä selvitettiin tiimityön roolia pienryhmätoiminnan pedagogisessa suunnittelussa. Tärkeimpiä lähtökohtia pedagogiselle suunnittelulle kysyttiin kuudennessa kysymyksessä, tuoden esimerkeiksi lasten tarpeet, tiimin yhteistyö ja resurssit. Tämän kysymyksen tavoitteena oli saada vastauksia siihen mitä tekijöitä vastaajat arvottavat pedagogisen suunnittelun merkityksellisimmiksi lähtökohdiksi. Seitsemännessä kysymyksessä kysyttiin osallistuvatko lapset pienryhmätoiminnan suunnitteluun. Tämän kysymyksen avulla haluttiin nähdä, millainen rooli lasten osallisuudella ja osallistumisella on toiminnan suunnittelussa. Kyselyn lopuksi kahdeksantena esitettiin kysymys pitävätkö vastaajat kuvailemiaan käytäntöjä toimivina ryhmässään. Kysymyksen tarkoituksena oli tuoda näkyväksi pienryhmätoiminnan mahdollisia kehittämistarpeita ja hyviä käytäntöjä.

Kysely (LIITE 1) avattiin kohderyhmälle suunniteltuna ajankohtana ja se oli avoinna 2 viikkoa. Kyselyyn ei edellä mainittuna ajanjaksona saatu yhtään vastausta. Yhteistyöpäiväkodilta saadun palautteen mukaan kysely miellettiin pitkäksi. Tässä kohtaa kyselyä tarkasteltiin kriittisesti suhteessa koottuun teoriaperustaan ja tutkimuskysymyksiin. Kuten Hirsjärvi ym. (2009) toteavat, yksi kyselyn heikkous on, että vastausprosentti saattaa syystä tai toisesta jäädä pieneksi. Tämän perusteella kyselyä muokattiin ja siitä poistettiin kolme kysymystä. Tällä pyrittiin vaikuttamaan positiivisesti vastausprosenttiin. Lopulta kysely oli avoinna 10 viikkoa ja vastauksia saatiin 5 kappaletta.

5.4 Aineiston analyysi

Tutkimuksen merkityksellisimpiä hetkiä on kerätyn aineiston analyysi. Kaikki pohjatyö mikä tutkimuksessa on tehty, on tähdännyt analyysivaiheen toteuttamiseen. Analyysivaiheessa tutkijoille selviää, miten aineiston materiaali vastaa tutkimuskysymyksiin ja olisiko tutkimuskysymykset pitänyt asettaa eri tavalla. (Hirsjärvi ym. 2009, s. 221) Kyselyllä kerätyn aineiston analyysimenetelmäksi valittiin teemoittelu. Teemoittelu sopi analyysimenetelmäksi, koska kyselyssä käytettiin avoimia kysymyksiä. Teemoittelun avulla aineistosta on mahdollista nostaa esille vastaajien kuvaamia usein toistuvia, keskeisimpiä asiakokonaisuuksia, eli teemoja (Juhila. n.d.).

Aineiston läpikäynnissä tutkija voi lähteä liikkeelle koodaamalla toteutetusta aineistolähtöisestä analyysistä. Tutkija lukee tekstiä läpi useaan otteeseen ja käy läpi millaisia asioita aineistosta voidaan tulkita. Vaikka tutkija pyrkii tulkitsemaan aineistoa ilman ennakko-olettamuksia, ohjaavat tutkimuksen tarkoitus, aikaisemmat teoriat ja tutkijan oma tietämys aineiston tulkintaa. (Eskola & Suoranta, 2008, s. 156) Aineiston analysointivaihe aloitettiin siirtämällä kerätty aineisto erilliseen Word-tiedostoon, jonka jälkeen kokonaisuutta luettiin läpi useaan kertaan. Aineistoa tarkasteltiin kysymys kerrallaan, käyttämällä apuna värikoodausta. Värikoodauksen avulla aineistossa usein esiintyvät samat asiat merkittiin samalla värikoodilla. Kanasen (2017, ss. 136—137) mukaan koodauksessa kysymys on tekniikasta, jolla aineistoa on mahdollista tiivistää ymmärrettävään muotoon. Aineistosta yhdistellään koodaamalla tietoa siten, että samaa tarkoittavat sekä sellaiset asiat, joilla on yhteinen tekijä, yhdistetään samalla koodilla.

Värikoodauksen jälkeen pohdittiin, mitkä teemat kuvaavat aineistossa toistuvia asioita. Avoimista kysymyksistä koostuvasta aineistosta oli teemoittelun avulla mahdollista koota esille keskeisimpiä vastaajien kuvaamia pienryhmätoiminnan toteuttamisen ja suunnittelun käytänteitä. Tässä vaiheessa palattiin tarkastelemaan tutkimuskysymyksiä, joiden mukaisesti aineisto erottui luontevasti kahteen yläteemaan: pienryhmätoiminnan toteuttamiseen varhaiskasvattajien kuvaamana sekä pienryhmätoiminnan pedagogiseen suunnitteluun varhaiskasvattajien kuvaamana. Kyselyn kysymykset ohjasivat myös osittain alateemojen muodostumista. Näin alateemoiksi muodostuivat: pienryhmien muodostamiseen vaikuttavat tekijät, pienryhmätoiminnan mahdollisuudet varhaiskasvattajien kuvaamina, lasten tarpeet pienryhmätoiminnan pedagogisen suunnittelun lähtökohtana ja lasten osallisuus pienryhmätoiminnan suunnittelussa. Näiden alateemojen alle yhdisteltiin ja kirjoitettiin auki vastaajien aineistossa kuvaamia asioita.

5.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyö on tieteellinen tutkimustyö, jolla opiskelija osoittaa perehtyneisyytensä omaan ammattialaansa sekä ymmärryksensä tieteellisen työn sääntöjen ja menetelmien omaksumisesta. Tavoitteena on tuottaa uutta tietoa tutkittavan ilmiön osalta, käyttämällä siihen tarkoituksenmukaisesti valittuja ja perusteltuja menetelmiä. Tieteellisesti tuotettu

tieto kestää työn ulkopuolisen tarkastelun ja arvioinnin. Yksinkertaisimmillaan tieteellisyys oppinäytetyössä tarkoittaa sitä, että tutkimus tehdään oikein. (Kananen, 2017, ss. 76—79)

Tieteelliseen tutkimukseen oleellisena osana kuuluu objektiivisuus, jolloin tavoitellaan mahdollisimman luotettavia, tutkijasta riippumattomia tutkimustuloksia. Laadullisessa tutkimuksessa tämä on kuitenkin usein haasteellista, koska tutkija tarkastelee aina asioita jossain määrin oman kokemusmaailmansa läpi. (Kananen, 2017, ss. 79—80) Tässä tutkimuksessa ehdoton vahvuus objektiivisuuden kannalta on ollut kahden tutkijan välinen yhteistyö, joka on mahdollistanut näkökulmien ja valintojen kriittisen tarkastelun kahden tutkijan toimesta. Tätä vahvuutta on hyödynnetty myös läpi prosessin työn luotettavuuden tarkastelussa. Kanasen (2017, ss. 176—180) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuustarkasteluun kuuluu tiettyjä mittareita, joiden valossa työn luotettavuutta voidaan arvioida. Työn ennakkosuunnittelussa pyritään arvioimaan esimerkiksi työn sisältämät riskit, jolloin voidaan välttyä ongelmakohdilta jälkikäteen. Työn aineistonhankinnan osalta riskien ennakointiin pyrittiin siten, että aineistonhankintana käytetty kysely valmisteltiin toteutettavaksi tilaajan toiveesta ennen kyselyn kohderyhmän jäämistä kesälomille. Valmiin työn luotettavuuteen kuuluu sen arvioitavuus, jonka riittävä dokumentaatio mahdollistaa. Dokumentoinnilla käytetyt menetelmät ja tehdyt valinnat perustellaan. (Kananen, 2017, s. 178) Valintojen perustelua on pyritty dokumentoimaan kattavasti läpi työn. Osa työn luotettavuudesta liittyy Kanasen (2017, ss. 179—180) mukaan myös tutkimuksen tulosten tarkasteluun suhteessa aikaisempaan tutkittuun tietoon. Aikaisempaan tutkittuun tietoon on perehdytty huolella ja punnittu sen yhteneväisyyttä tämän tutkimuksen tuloksiin.

Tutkimuksen tekoon liittyviin eettisiin näkökulmiin on aina perehdyttävä huolella tieteellistä tutkimusta tehtäessä. Opetus- ja kulttuuriministeriön alainen Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) on julkaissut ohjeet Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa (2012), sekä Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa (2019). Näihin ohjeisiin perehtyen, on tämän työn osalta kirjattu ennalta aineistonhallintasuunnitelmaan (LIITE 3) aineiston käsittelyn ja säilyttämisen tavat (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012, s. 6). Tarvittava tutkimuslupa hankittiin hyvissä ajoin ennen tutkimuksen toteuttamista Hämeenlinnan kaupungilta. Tutkimukseen osallistuvien kannalta on ennalta arvioitu, ettei

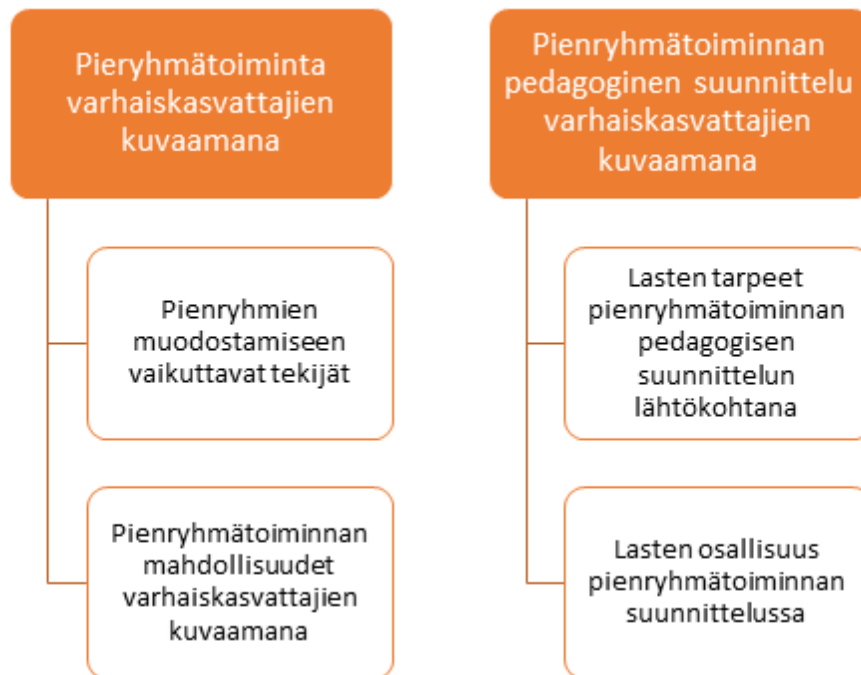
toteutettu tutkimus aiheuta tutkittaville haittoja, riskejä tai vahinkoja. Lisäksi on huolehdittu siitä, että kaikki informaatio tutkimukseen osallistumiseen, tietojen keräämiseen, käyttöön, käsittelyyn ja tutkimuksen valmistumisen jälkeiseen säilyttämiseen liittyen on saatekirjeessä (LIITE 2) tuotu tiedoksi tutkimukseen osallistuville. Vapaaehtoisuutta osallistua tutkimukseen on korostettu sekä varsinaisessa kyselylomakkeessa (LIITE 1) vielä tarkennettu kyselyyn vastaamisen olevan tietoinen suostumus vastauksien käytölle opinnäytetyössä. Tutkittavien informointiin liittyvien tekijöiden lisäksi eettisiä näkökulmia on arvioitu aineiston analysoinnissa, jotta pidetään huolta tutkittavien tunnistamattomuuden säilyttämisestä lopullisessa työssä.

6 Tulokset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä pienryhmätoiminnan toteutuksesta ja pedagogisesta suunnittelusta 1–5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatusryhmässä. Tässä luvussa esitellään tutkimuksen tulokset suhteessa tutkimuksen tutkimuskysymyksiin ja tuloksista nousseisiin teemoihin. Tulosten havainnollistamiseksi käytetään suoria lainauksia kyselyn vastauksista.

Pääteemoja tuloksissa on kaksi, pienryhmätoiminta varhaiskasvattajien kuvaamana ja pienryhmätoiminnan pedagoginen suunnittelu varhaiskasvattajien kuvaamana. Molempien pääteemojen alle muodostui kaksi alateemaa. Pääteeman pienryhmätoiminta varhaiskasvattajien kuvaamana, alateemoiksi tulivat pienryhmien muodostamiseen vaikuttavat tekijät ja pienryhmätoiminnan mahdollisuudet varhaiskasvattajien kuvaamana. Toisen pääteeman, pienryhmätoiminnan pedagoginen suunnittelu varhaiskasvattajien kuvaamana alle tuli myös kaksi alateemaa, lasten tarpeet pienryhmätoiminnan pedagogisen suunnittelun lähtökohtana ja lasten osallisuus pienryhmätoiminnan suunnittelussa. Tutkimuksen tuloksista muodostuneet ylä- ja alateemat esitellään alla olevassa kuvassa (kuva 1).

Kuva 1. Tutkimuksen tulokset teemoittain

6.1 Pienryhmätoiminta kasvattajien kuvaamana

Varhaiskasvattajat määrittivät pienryhmän koostuvan yleisimmin 2–8 lapsesta. Yhtä pienryhmää ohjaa yksi kasvattaja, toisinaan avustajan kanssa. Yhdessä vastauksista kuvattiin pienryhmän koon riippuvan myös lasten ikärakenteesta, tuen tarpeista ja toiminnasta.

Leipomiseen osallistuu yleensä kerrallaan vain 2 lasta, että pääsevät osallistumaan ja tekemään, eikä pitkästyttävää odottelua tule.

Vastaajat kuvasivat pienryhmätoimintaa niissä ryhmissä, joissa tällä hetkellä toimivat. Suurimmassa osassa ryhmiä pienryhmätoiminta on osa ryhmän päivittäistä toimintaa. Pääosin toimitaan kiinteissä pienryhmissä, mutta yhdessä ryhmässä pienryhmätoimintaa järjestetään myös muilla tavoin, kuten jakamalla pienryhmät toisinaan lasten toiveiden mukaan. Vastauksista kävi ilmi, että kiinteissä pienryhmissä ohjaava kasvattaja vaihtuu esimerkiksi kasvattajien työvuorojen, tilanteiden tai kasvattajien kiinnostusalueiden mukaan.

Yhtenä perusteluna kasvattajien vaihtumiselle kuvattiin, että jokainen kasvattaja pääsee toimimaan jokaisen pienryhmän mukaan.

6.1.1 Pienryhmien muodostamiseen vaikuttavat tekijät

Yhtenä pienryhmien jakoperusteena vastauksista nousi esille lasten ikä. Suuri osa pienryhmistä oli jaettu ikäryhmittäin.

Meillä iän mukaan 1–3—vuotiaat, 4-vuotiaat sekä viskarit omanaan.

Toinen vastauksissa usein toistunut jakoperuste pienryhmille oli lasten kehitystaso. Vastaajista yksi eritteli konkreettisemmin, että esimerkiksi lasten tarpeet kielenkehityksen, hahmottamisen, hienomotoriikan sekä tunnepuolen osa-alueilla ovat asioita, jotka vaikuttavat pienryhmien muodostamisen taustalla. Toiminnan sisällön kuvattiin myös vaikuttavan siihen, millä tavoin pienryhmiä jaetaan.

4-vuotiaiden retkelle on päässyt mukaan hyvin jaksavia 1–3—vuotiaiden ryhmästä. Tai kynähommista kiinnostunut 4-vuotias on päässyt viskarihommiin.

Yhdeksi pienryhmätoiminnan toteutumisen edellytykseksi kuvattiin henkilöstöresursseja. Kaksi vastaajaa kertoi henkilöstöresurssien vaikuttavan pienryhmätoiminnan onnistumiseen. Vastauksista ilmeni, että toimintaa suunnitellaan ennalta, mutta sitä kuvattiin ”säädettävän” aina kulloisenkin tarpeen ja tilanteen mukaan.

Äkilliset poissaolot henkilökunnassa ja sijaisen puuttuminen vaikeuttaa tai tekee jopa mahdottomaksi jakaa pienryhmiä etukäteen sovitulla tavalla.

6.1.2 Pienryhmätoiminnan mahdollisuudet

Vastaajia pyydettiin kyselyssä kuvaamaan erikseen, mitä pienryhmätoiminta mahdollistaa yksittäisen lapsen, lapsiryhmän sekä kasvattajan osalta. Yksittäisen lapsen osalta esiin nousi mahdollisuus toimia pienryhmässä rauhassa. Yksilöllisen kohtaamisen mahdollisuus korostui vastauksissa, kun lasten ideat ja toiveet voidaan pienemmässä ryhmässä kuulla herkemmin. Tuen ja avun saamisen nähtiin pienryhmässä toteutuvan paremmin, lasten joutumatta

odottamaan ja turhautumaan. Osallistumisen mahdollisuuksia nähtiin olevan enemmän. Yksi vastaajista piti turvallisen ja luottavaisen suhteen luomista toisiin lapsiin ja kasvattajiin yhtenä asiana, joka pienryhmätoiminnassa voidaan saavuttaa.

Lapsiryhmän osalta erityisesti lasten keskinäiset sosiaaliset suhteet ja vertaisoppiminen korostuivat vastauksissa. Pienessä ryhmässä lastenvälisten suhteiden kuvattiin olevan sujuvampia ja sosiaalisten taitojen harjoittelun hallitumpaa. Eri-ikäisten lasten keskinäisen oppimisen kuvattiin olevan yksi pienryhmätoiminnan mahdollisuus. Ystävyysuhteiden luominen myös ryhmän ujompiin lapsiin mahdollistui yhden vastaajan mukaan paremmin. Pienryhmätoiminnan kuvattiin myös mahdollistavan ryhmäytymistä.

Kasvattajien osalta pienryhmissä toimiminen mahdollisti lasten yksilöllistä huomiointia ja ohjausta, parempaa työssä jaksamista, sekä työhön keskittymistä. Eräs vastaajista kuvasi samanikäisistä lapsista koostuvan pienryhmän toiminnan suunnittelun olevan yksinkertaista.

Yhdelle ryhmälle ei tarvitse suunnitella kuin yksi tekeminen, kun kaikki ovat ns. samalla tasolla.

Toinen vastaaja koki monen ikäisistä lapsista koostuvan pienryhmän toiminnan edellyttävän kasvattajalta erityisesti suunnittelua, ammattitaitoa, sitoutumista, joustavuutta, vastuunottoa sekä tiedon jakamista muulle kasvattajatiimille.

Aikuiselta vaaditaan hyvää pelisilmää ja ammattitaitoa, että jokainen lapsi saa oman kehityksen tueksi oikeanlaista apua.

6.2 Pienryhmätoiminnan pedagoginen suunnittelu kasvattajien kuvaamana

Tuloksista ilmenee, että kasvattajatiimin yhteistyöllä on tärkeä merkitys, kun suunnitellaan pienryhmätoimintaa. Kaksi vastaajista kertoi, että kasvattajatiimin yhteistyöllä on suuri merkitys siinä, että pienryhmätoiminta saadaan pyörimään.

Tiimillä oltava hyvät keskinäiset suhteet ja luottamus, että homma toimii.

Kaikki vastaajat kertoivat, että pedagoginen suunnittelu tapahtuu kasvattajatiimeissä. Yksi vastaajista kuvasi, että suunnittelu toteutuu viikkopalaverissa, joissa käydään läpi seuraavan viikon ohjelma. Tiimityö nähdään tärkeänä osana suunnittelua ja siksi tahtotilana on, että kaikki kasvattajatiimin jäsenet osallistuvat suunnitteluun. Osa vastaajista koki, että näin jokainen kasvattajatiimin jäsen pääsee vaikuttamaan siihen, mitä omassa pienryhmässä tehdään. Haasteena yhteiselle suunnittelulle nähtiin kasvattajien poissaolot ja vaihtuvuus.

Koko tiimin yht suunnittelu tärkeää. Toteutuu melkein aina. Sijaisten saanti ollut vaikeaa. Resurssihenkilöt olleet tänä vuonna tärkeä apu.

Kasvattajien vahvuudet nähdään tärkeänä osana toiminnan suunnittelua. Osa vastaajista kertoi, että jokaisen kasvattajatiimin jäsenen osallistuminen suunnitteluun mahdollistaa kasvattajien vahvuuksien ja mielenkiinnonkohteiden näkyväksi tekemisen.

Jokainen aikuinen pystyy vaikuttamaan ja suunnittelemaan mitä tekee oman pienryhmänsä kanssa. Koko tiimi osallistuu suunnitteluun ja tiimissä mietitään myös henkilökunnan vahvuudet toteutukseen. Joku tykkää retkeillä enemmän, toinen askarrella jne.

Yksi vastaajista nosti esiin sen, että kasvattajatiimin yhteisissä suunnitteluissa jaetaan jokaiselle omat vastualueet. Jokainen tiimin jäsen saa tuoda esiin omia vahvuusalueitaan ja ottaa vastuuta omassa pienryhmässä tapahtuvasta toiminnasta.

6.2.1 Lasten tarpeet pienryhmätoiminnan pedagogisen suunnittelun lähtökohtana

Pienryhmätoiminnan pedagogisen suunnittelun tärkeimmäksi lähtökohdaksi vastaajat kertoivat lasten tarpeet. Lasten tarpeet nostettiin esille erilaisista näkökulmista. Lasten ikätasoinen huomiointi sekä vasun kautta nousevat lasten tarpeet otetaan huomioon toimintaa suunniteltaessa. Lisäksi kaksi vastaajista korosti tekevänsä suunnittelua myös lapsista lähteviin ideoihin ja lasten omiin mielenkiinnon kohteisiin pohjaten.

Osa vastaajista kertoi, että toiminnan suunnittelun lähtökohtana on sen varmistaminen, että jokainen lapsi tulee huomioiduksi yksilöllisesti ja saa omalle kehitystasolleen sopivaa tekemistä.

Tärkeimpänä koen lapsen osallistumisen mahdollistamisen toimintaan. Lasten keskinäinen kemia, ei liian helppoa, muttei liian vaikeatakaan.

Lasten osallistumisen mahdollistamisen lisäksi yksi vastaajista näki tärkeänä myös kasvattajien osallistumisen toimintaan.

6.2.2 Lasten osallisuus pienryhmätoiminnan suunnittelussa

Lapset osallistuvat pienryhmätoiminnan suunnitteluun kaikissa kyselyyn vastanneissa ryhmissä. Lasten osallisuus ilmenee arjessa vastaajien mukaan eri tavoin. Neljä vastaajista kertoi, että lapset otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun kyselemällä heiltä suoraan ideoita ja toiveita. Lisäksi lasten mielenkiinnon kohteita selvitetään havainnoimalla lasten leikkiä. Kasvattajan sensitiivinen läsnäolo ja aito kuuntelu lasten leikkitilanteissa mahdollistaa lasten mielenkiinnon kohteiden ja ideoiden mukaan ottamisen toiminnan suunnittelussa.

Kuunnellaan lasten mielenkiinnon kohteita ja tartutaan ideoihin kiinni.

Kaksi vastaajista kuvasi myös konkreettisesti, miten lasten ideoihin tartutaan ja kuinka ne huomioidaan. Vastaajat kertoivat, että lasten ideoita voidaan nostaa äänestykseen, jossa jokainen voi äänestää suosikki vaihtoehtoaan. Ideoita voidaan myös pohtia yhdessä ja käydä läpi eri vaihtoehtoja toteutusta varten.

7 Johtopäätökset tuloksista

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää millä tavoin varhaiskasvattajat näkevät pienryhmätoiminnan toteuttamisen ja millä tavoin pienryhmätoiminnan pedagoginen suunnittelu toteutuu 1–5-vuotiaiden lasten ryhmissä yhteistyöpäiväkodin toiminnassa. Tavoitteena oli tehdä näkyväksi päiväkodin toimintakäytäntöjä esittämällä henkilöstölle kysymyksiä, joilla selvitettiin heidän tärkeänä pitämiään lähtökohtia pienryhmätoiminnalle ja sen pedagogiselle suunnittelulle. Myös henkilöstön näkemyksiä pienryhmätoiminnan mahdollisuuksista, pienryhmien muodostamiseen vaikuttavista tekijöistä ja kasvattajatiimin sekä lasten osallistumisesta suunnitteluun selvitettiin kyselyllä, jotta voidaan hahmottaa

paremmin pienryhmätoiminnan toteuttamisen ja suunnittelun kokonaisuutta yhteistyöpäiväkodissa. Johtopäätöksissä tuodaan yhteen vastaajien kuvaamat tulokset ja tarkastellaan niitä suhteessa ajankohtaiseen teoria- ja tutkimustietoon.

Tulosten mukaan vastaajat määrittelevät pienryhmän koostuvaksi 2—8 lapsesta. Tuloksista ilmeni, että pienryhmätoimintaa toteutetaan pääosin kiinteissä pienryhmissä osana ryhmien jokapäiväistä toimintaa. Vastauksista on nähtävissä kuitenkin eroja pienryhmätoiminnan toteuttamisessa päiväkodin sisällä. Kuvatuissa käytänteissä käy ilmi myös pienryhmätoiminnan toteuttaminen joustavasti. Valtakunnallisen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatuksessa toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, mikä mahdollistaa jokaisen yhteisön jäsenen mahdollisuudet osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet antaa tässä ohjeistuksessa tilan järjestää ryhmätoiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä, jolla on mahdollista edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä ja lapsilähtöistä toimintaa. (Opetushallitus, 2018, s. 33) Voidaankin todeta, että pienryhmien muodostamisessa on oleellista se, mitkä ovat kulloinkin lapsiryhmän tarpeet ja toiminnan pedagogiset tavoitteet.

Lasten tarpeet ja osallisuus nousivat tuloksista keskeisimmiksi pienryhmätoiminnan pedagogisen suunnittelun lähtökohdiksi. Konkreettisiksi suunnittelun lähtökohdiksi kuvattiin lasten ideoita ja mielenkiinnonkohteita. Lohirannan ja Raatikaisen tutkimuksen (2019, s. 62) mukaan lapsilähtöinen toiminta innostaa ja motivoi lapsia oppimaan ja lapsilähtöisyyden kuvataan myös tukevan lasten itsetuntoa. Tutkimuksemme mukaan lapset osallistuvat pienryhmätoiminnan suunnitteluun kaikissa kyselyyn osallistuneissa ryhmissä. Tuloksista ilmenee, että lasten mielenkiinnonkohteita ja ideoita selvitetään toiminnan suunnittelun pohjaksi lapsilta kyselemällä ja havainnoimalla. Itse suunnittelu tapahtuu kuitenkin aikuisjohtoisesti, eivätkä lapset osallistu toiminnan varsinaiseen suunnitteluun. Tämä tulos on yhdenmukainen myös Lohirannan ja Raatikaisen tutkimuksen (2019, s. 60) tulosten kanssa siinä, miten aikuisen rooli toiminnan suunnittelussa korostuu. Ahosen (2017b, ss. 176—177) mukaan lähtökohtana lasten osallisuudelle tulisi kuitenkin ajatella ennemminkin lasten aktiivista osallistumista suunnittelussa, koska silloin toiminnan tarkoitus näyttäytyy selkeämmin myös lapsille.

Merkittävimpänä pienryhmien jakoperusteena tuloksissa näyttäytyi lasten ikä. Suuri osa pienryhmistä oli jaettu ikäperustaisesti siten, että pienryhmät muodostuivat suurin piirtein samanikäisistä lapsista. Tuloksissa pienryhmätoiminnan pedagogisen suunnittelun kuvattiin olevan yksinkertaisempaa samanikäisistä lapsista koostuvalle ryhmälle, kun taas monen ikäisistä lapsista koostuvan pienryhmän toiminnan suunnittelun kuvailtiin edellyttävän kasvattajilta enemmän muun muassa suunnittelua ja ammattitaitoa. Vastaavia tuloksia omassa tutkimuksessaan ovat saaneet myös Seppänen ja Termonen (2020, s. 36), jotka toteavat 1—5-vuotiaiden lasten ryhmätoiminnan suunnittelun edellyttävän kasvattajilta laajempaa osaamista, ammattitaitoa ja työhön sitoutumista. Tutkimuksemme mukaan pienryhmätoiminnan suunnittelun lähtökohdiksi nimettiin lasten tarpeet. Voidaan kuitenkin tulosten valossa perustellusti kysyä, ovatko lasten tarpeet aina suoraan sidoksissa lasten ikään? Seppänen ja Termonen toteavat opinnäytetyössään (2020, s. 37), että 1—5-vuotiaiden lasten ryhmissä merkittävimpiä lasten oppimista mahdollistavia tekijöitä ovat toimivat ja laadukkaat vuorovaikutussuhteet, sekä juuri kaikenikäisten lasten välinen malli- ja vertaisoppiminen. Mikäli pienryhmät muodostetaan aina ikäperustaisesti, tulevatko esimerkiksi lasten sosiaaliset suhteet, sekä malli- ja vertaisoppiminen tuolloin riittävästi huomioituiksi?

Tuloksista välittyi tiimityön tärkeys pienryhmätoiminnan pedagogisessa suunnittelussa. Kaikkien kyselyyn vastanneiden kasvattajien mukaan toiminnan suunnittelu tapahtuu aina tiimeissä ja jokainen tiimin jäsen pääsee vaikuttamaan oman ryhmänsä toimintaan. Mikkolan & Nivalaisen (2011, s. 36) mukaan pienryhmätoiminnasta tavoiteltava hyöty on pääasiassa kiinni siitä, miten tiimin jäsenet yhteisesti osallistuvat toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Vaikka pienryhmätoiminnan pedagogisesta suunnittelusta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja, pitää kaikkien tiimin jäsenten olla yhtä tietoisia tavoitteista ja sisällöstä, jotta laadukas pedagoginen toiminta voi toteutua. Kupilan (2020, s. 315) mukaan tiimityön ehdoton vahvuus on sen eri jäsenten mukanaan tuomat vahvuudet ja osaaminen. Tutkimuksemme tuloksissa korostui, kuinka pedagogisessa suunnittelussa huomioidaan ja hyödynnetään jokaisen kasvattajan omat vahvuudet ja mielenkiinnonkohteet, joiden mukaan myös vastuut jaetaan.

Pienryhmätoiminnan tuottamat hyödyt ja mahdollisuudet tunnistettiin tutkimuksemme mukaan hyvin. Lapsen yksilöllinen huomioiminen ja kuuleminen mahdollistuvat tutkimuksen

mukaan juuri pienryhmässä. Samanlaisia tuloksia on saatu myös aikaisemmissa tutkimuksissa. Ojan (2019, s. 29) mukaan pienissä ryhmissä lapsi tulee paremmin kuulluksi ja nähdyksi. Myös Torkon (2020, s. 18) tuloksista selviää, että kasvattajat tunnistavat pienryhmätoiminnan tärkeyden juuri yksittäisen lapsen huomioimisen kannalta. Tutkimuksemme tuloksissa pienryhmätoiminnan mahdollisuuksia oli kuvattu eri näkökulmista; osa vastaajista kuvasi ikäperustaisesti muodostettujen ryhmien mahdollisuuksia, kun taas osa hahmotteli myös monen ikäisestä lapsista koostuvan pienryhmän mahdollisuuksia. Lasten keskinäiset suhteet ja vertaisoppiminen nähtiin tulosten mukaan ikäperustaisesti muodostettujen pienryhmien hyötyinä, mutta lasten keskinäinen mallioppiminen tunnistettiin myös eri-ikäistä lapsista koostuvan pienryhmän mahdollisuudeksi. Niin ikään Ojan tuloksista (2019, s. 28) ilmenee että joustavasti muodostetuissa pienryhmissä erityisesti pienemmät lapset pystyvät oppimaan isommiltaan, kuten myös isommat pienemmiltä.

Tutkimuksen tulosten mukaan pienryhmätoiminnan toteuttaminen nähdään toimintamuotona, josta hyötyvät niin lapset, kasvattajat, kuin koko yhteisö. Tutkittavan päiväkodin toimintakäytännöksi vaikuttaa tämän tutkimuksen perusteella muodostuneen ikäperustaisesti jaetut kiinteästi toimivat pienryhmät. Toiminnan pedagogisesta suunnittelusta vastaa koko kasvattajatiimi ja suunnittelussa hyödynnetään kasvattajien vahvuuksia ja osaamisalueita. Pienryhmätoiminnan mahdollisuudet lasten yksilöllisiä tarpeita ja yhteistä vuorovaikutusta tukevana ympäristönä tunnistetaan. Tämän tutkimuksen päätteeksi rohkenemme esittää kysymyksen, pysähtyykö yhteistyöpäiväkodissa riittävän usein tarkastelemaan ja kirkastamaan käytännön toiminnan pedagogisia perusteluja vai toimitaanko tutun ja totutun kaavan mukaan?

8 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessi oli mielenkiintoinen, vaativa ja opettavainen kokonaisuus. Mielenkiintoisen lähtökohdan työlle antoi tilaajan tarve tarkastella pienryhmätoiminnan käytäntöjä koko päiväkodin läpäisevästi. Keskustelua käytiin päiväkodin johtajan kanssa, jonka mukaan yhteistyöpäiväkodissa oli pienryhmätoiminnan osalta olemassa hyviä käytäntöjä ja myös haasteita. Siksi pienryhmätoiminnan käytännön toteutuksesta haluttiin tutkimuksessa muodostaa kokonaiskuva. Suunnitteluvaiheessa suurin haaste oli aiheen

rajaaminen. Yhteisten keskustelujen ja pienryhmätoiminnan teoriaan tutustumisen kautta nousi esille, että pedagoginen suunnittelu on kaiken toiminnan lähtökohta, jota tällä työllä haluttiin sen vuoksi tutkia tarkemmin.

Tilaaajan toiveesta kyselytutkimus toteutettiin alkukesästä, jolloin tarkoituksena oli, että mahdollisimman moni varhaiskasvatuksen työntekijöistä ehtisi vastata kyselyyn ennen kesälomia. Vastausten saaminen kyselyyn osoittautui kuitenkin yllättävän haasteelliseksi. Lukuisista muistutuksista ja yhteydenotoista huolimatta vastauksia ei ensimmäisten viikkojen aikana tullut. Kyselyn aukioloa jatkettiin viikko kerrallaan kesän lopulle saakka, kunnes todettiin, että vastausmäärä on riittävä. Vähäiseksi jääneeseen vastausmäärään vaikutti mahdollisesti juuri kyselyn ajankohta. Päiväkodin henkilöstölle oli kevään aikana teetetty jo useampi kyselytutkimus Hämeenlinnan kaupungin taholta ja tämä saattoi osaltaan vaikuttaa vastausmotivaatioon. Päiväkodin johtaja, jonka kanssa yhteistyö aloitettiin, vaihtui juuri ennen kyselyn julkaisua. Tästä eteenpäin tilaaajan edustajana oli taho, joka ei fyysisesti työskennellyt yhteistyöpäiväkodissa. Julkaistuamme kyselyn, siihen liittyvä viestintä kulki tutkimuksen tekijöiden ja yhteistyöpäiväkodin ryhmäsähköpostien välillä. Olemme kriittisesti pohtineet, olisiko vastausprosenttiin vaikuttanut se, että olisimme olleet itse suoraan yhteydessä päiväkodin henkilöstöön esimerkiksi Teams-palaverin kautta siinä vaiheessa, kun kysely avattiin.

Tutkimuksemme tarkoitus oli tuoda näkyväksi koko päiväkodin toimintakäytäntöjä. Koemme, ettei tähän päästy vastausprosentin jäätyä pieneksi. Lisäksi kävimme pohdintoja siitä, olivatko kyselyyn vastanneet kasvattajat eri ryhmissä työskenteleviä, vai oliko kyselyyn vastannut useampi samassa ryhmässä työskentelevä kasvattaja. Säilyttääksemme tutkimuksessa täydellisen anonymiteetin, emme kysyneet vastaajien ammattinimikkeitä tai tietoa siitä missä ryhmässä he työskentelevät. Tämä vaikuttaa oleellisesti siihen, onko kyselyllä tavoitettu kuvausta viiden ryhmän toiminnasta vai esimerkiksi vain kahden ryhmän osalta. Näin ollen tutkimuksen tuloksia ei voida pitää kovin kattavina koko päiväkodin toimintakäytäntöjen osalta.

Tutkimus toteutettiin kahden tutkijan välisenä yhteistyönä. Läpi koko tutkimuksen yhteistyö on näyttäytynyt pääasiallisesti vahvuutena. Yhteiset pohdinnat ja näkemysten vaihto, sekä toisinaan syvällinenkin dialogi tutkimuksen keskeisistä käsitteistä tuotti varmasti

jäsentyneempää ammatillista kasvua, kuin mitä yksin tehty työ olisi tuottanut. Toisinaan työn aikataulutus toi omat haasteensa, mutta molemminpuolinen jousto mahdollisti yhteistä työskentelyaikaa. Keskinäinen luottamus ja keskustelujen kautta saavutettu yhteinen ymmärrys takasivat sen, että työtaakkaa oli mahdollista myös jakaa ja työtä edistää omien aikataulujen puitteissa. Aineistonkeruun vaihe oli viedä motivaation pohjalukemiin, kun vastauksia ei meinattu saada ja aikataulu aineistonkeruulle venyi suunniteltua pidemmäksi. Aineiston analyysin vaiheessa kahden tutkijan välistä yhteistyötä voidaan myös pitää yhtenä luotettavuuden mittarina, kun vastauksia luettiin ja ymmärrystä niistä rakennettiin yhteisesti. Kun aineistoa lopulta saatiin, löytyi taas uutta intoa tekemiseen ja työ heräsi ikään kuin eloon varhaiskasvatuksen ammattilaisten vastausten kautta. Tämän työn tekemisen koemme haastaneen, kasvattaneen ja innostaneen meitä opiskelijoina ja tulevina varhaiskasvatuksen ammattilaisina.

Aiheeseen syventymisen kautta olemme oppineet, että pienryhmätoiminta on vakiinnuttanut paikkansa päiväkotiryhmien arjessa ja sen toteuttamiseen on luotu erilaisia ryhmäkohtaisia tapoja. Ymmärrämme pienryhmätoiminnan olevan monen asian yhteensovitettu kokonaisuus ja että toiminta muotoutuu aina ryhmän näköiseksi. Oleellista on, millaisista pedagogisista lähtökohdista toimintaa suunnitellaan ja mitä sillä tavoitellaan. Erot pienryhmätoiminnan toteuttamisessa ovat myös perusteltuja, kun lähtökohtana on lasten tarpeet ja mielenkiinnon kohteet. Näkemyksemme tiimityöstä laajentui tämän opinnäytetyön myötä. Tutkimuksen tulokset toivat näkyväksi sen, miten käytännön työssä tiimin yhteiset näkemykset ovat toiminnan yksi kantava voima. Muuttuvassa ja joskus hektisessäkin päiväkodin arjessa on oleellista, että kasvattajat jakavat ymmärryksen toiminnan lähtökohdista ja tavoitteista. Kasvattajat myös sitoutuvat kantamaan yhteisen vastuun jokaisen lapsen hyvän kasvun ja oppimisen takaamiseksi.

Tutkimuksen perusteella yhteistyöpäiväkodissa on käytössä melko kiinteä ja lasten ikään perustuva tapa toteuttaa pienryhmätoimintaa. Keskeisimpinä pedagogisen suunnittelun lähtökohtina yhteistyöpäiväkodissa olivat lasten tarpeet ja osallisuus. Kuten johtopäätöksissä kuvasimme, voisi olla hyödyllistä pohtia ovatko lasten tarpeet aina ikään sidottuja, jos pienryhmät muodostetaan ikäperustaisesti. Olisikin mielenkiintoista tutkia edelleen, millaisia pedagogisia perusteluja kasvattajat tuottavat ikään perustuvalla pienryhmämuodostukselle? Onhan todettu, että yksinomaan lasten ikään sidottu tapa katsoa lasta voi jättää ulkopuolelle

lasten yksilöllisesti etenevän kehityksen huomioon ottamisen (Kronqvist, 2020, ss. 14–16). Läpi tulosten kävi ilmi, että haasteeksi pienryhmätoiminnan toteuttamisessa koettiin henkilöstöressurssien vähyys. Oli kuitenkin ilahduttavaa havaita, että tiimin yhteistyö ja yhteinen suunnittelu nähtiin tulosten mukaan tärkeänä yhteistyöpäiväkodissa ja sitä toteutettiin henkilöstön vahvuuksia hyödyntäen.

Lähteet

- Ahonen, L. (2017a). *Vasun käyttöopas*. PS-kustannus.
- Ahonen, L. (2017b). *Haastavat kasvatustilanteet — lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja*. PS-kustannus.
- Ahonen, L. & Roos, P. (2021). *Untuvikot – Alle 3-vuotiaiden pedagogiikka*. PS-kustannus.
- Alijoki, A. & Pihlaja, P. (2020). Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisen tuen tarpeen näkökulmasta. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. (ss. 268–280) PS-kustannus.
- Eskel, P. & Marttila, M. (2013). Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa P. Marjanen, M. Marttila & M. Varsa (toim.), *Pienten piirissä — yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille*. PS-kustannus.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2008). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. (15. painos). Tammi.
- Hämeenlinnan kaupunki. (2019). *Lapsuutta satakielen siivittämänä*. Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. https://www.hameenlinna.fi/wp-content/uploads/2019/05/LAPSUUTTA-SATAKIELEN-SIIVITTAMANA_HML-vasu-2019.pdf
- Juhila, K. (n.d.). Teemoittelu. Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>
- Järvinen, K. & Mikkola, P. (2015). *Oletko sä meidän kaa? — Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa*. Pedatieto Oy.
- Kalliala, M. (2012). *Lapsuus hoidossa? — Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa*. Gaudeamus.
- Kananen, J. (2017). *Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kangas, J., Lastikka, A-L. & Karlsson, L. (2021). *Voimauttava varhaiskasvatus*. Otava.
- Karila, K. (2017). Mitä on varhaiskasvatuksen pedagogiikka? Teoksessa Lastentarhanopettajaliitto. *Nyt on pedagogiikan aika!* <https://www.vol.fi/uploads/2018/10/31eded03-pedagogiikanaikajulkaisu-6.pdf>
- Kronqvist, E-L. (2020). Varhaispedagogiikan kehityopsykologinen perusta. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. (ss. 10–28) PS-kustannus.

- Kupila, P. (2020). Varhaiskasvatuksen asiantuntijuus oppivassa työyhteisössä. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (ss. 310—320). Ps-kustannus
- Lohiranta, T. & Raatikainen, H. (2019). *Lapsilähtöisyys, perustoiminnot ja pienryhmätoiminta Raision varhaiskasvatuksessa*. [pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto]
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019053118008>
- Marjanen, P., Ahonen, J. & Majoinen, L. (2013). Vertaissuhteet ja yhteisöllisyys. Teoksessa P. Marjanen, M. Marttila & M. Varsa (toim.) *Pienten piirissä - Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille*. (ss. 47—73). PS-kustannus.
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. (2011). *Lapselle hyvä päivä tänään — näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen*. (4.painos). Pedatieto Oy.
- Neitola, M. (2013). Vertaissuhteiden merkitys ja muotoutuminen kasvuyhteisössä. Teoksessa P. Marjanen, M. Marttila & M. Varsa (toim.) *Pienten piirissä – Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille*. (ss. 99-140). PS-kustannus.
- Oja, T. (2019). *Joustava pienryhmätoiminta varhaiskasvatuksessa — Tapaustutkimus kasvattajien näkökulmasta*. [kandidaatin tutkielma, Tampereen yliopisto]
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-201912186985>
- Opas, M. (2013). Yhteisöllinen kasvattajatiimi. Teoksessa P. Marjanen, M. Marttila & M. Varsa (toim.) *Pienten piirissä – Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille*. (ss. 141—164). PS-kustannus.
- Opetusalan ammattijärjestö. (n.d.). *Varhaiskasvatus*.
<https://www.oai.fi/politiikassa/suomalainen-kasvatus-ja-koulutusjarjestelma/varhaiskasvatus/>
- Opetushallitus. (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Opetushallitus. (n.d.). *Kasvatustieteiden maisteri ja lastentarhanopettaja Elina Kataja: Osallisuus käsitteenä ja kasvatustieteiden filosofiana* [video]. Youtube.
<https://www.youtube.com/watch?v=ApLI2EwEdnw>
- Seppänen, E. & Termonen, M. (2020). *Ryhmärakenteen muutos päiväkodissa — työntekijöiden ja huoltajien kokemuksia siirtymisestä ikäkausiryhmästä 1—5-vuotiaiden lasten ryhmään*. [opinnäytetyö, Hämeen ammattikorkeakoulu]
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2020090120023>

Suomen YK-liitto. (1989/2011). *YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus*.

https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/lapsen_oikeudet_paino.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

<https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/HTK-ohje-2012>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja eettinen ennakoarviointi Suomessa*. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. [https://tenk.fi/sites/default/files/2021-](https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf)

[01/Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohje 2020.pdf](https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf)

Torkko, H. (2020). *Pienryhmät varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan kehyksenä*.

[kandidaatin tutkielma, Tampereen yliopisto] <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202004253768>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.

Valli, R. (2018). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineistonkeruu: vinkkejä aloittelevalle tutkijalle*. PS-Kustannus.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Liite 1: Kysely kasvattajille

Tämä kysely on suunnattu ***** päiväkodin varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Kysely toteutetaan osana Hämeen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden opinnäytetyötä. Tällä kyselyllä selvitetään varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkemyksiä pienryhmätoiminnasta ja toiminnan pedagogisesta suunnittelusta 1—5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatusryhmässä.

Kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista. Vastaukset tulevat nimettöminä ja ne käsitellään luottamuksellisesti. Kysymyksiä on 8, varaathan vastaamiseen rauhallisen hetken. Kyselyn voi tallentaa sivun lopusta kesken vastaamisen. Muistathan lopuksi lähettää kyselyn lähettä-painikkeella.

Kyselyyn vastaaminen tulkitaan tietoisesti suostumukseksi vastausten käytölle Pienryhmätoiminta 1—5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatusryhmässä -opinnäytetyössä.

1. Mitä pienryhmätoiminnalla mielestäsi tarkoitetaan?
2. Kuvaile pienryhmätoiminnan toimintatapoja siinä ryhmässä, jossa työskentelet? (esimerkiksi: joustava vai kiinteä ryhmä? kuinka usein? pysyvä aikuinen vai vaihdellen?)
3. Mitkä asiat ja millä tavoin vaikuttavat pienryhmien muodostamiseen 1—5-vuotiaiden lasten ryhmissä? (esimerkiksi: lasten ikä/kehitys? toiminta? henkilöstöresurssit?)
4. Mitä pienryhmätoiminta mahdollistaa 1—5-vuotiaiden lasten ryhmissä?
 - a. yksittäisen lapsen osalta
 - b. lapsiryhmän osalta
 - c. kasvattajan osalta
5. Miten pienryhmätoiminnan pedagoginen suunnittelu toteutuu ryhmässäsi, mahdollistuuko koko tiimin osallistuminen pienryhmätoiminnan pedagogiseen suunnitteluun?
6. Kuvaile mitkä ovat mielestäsi pienryhmätoiminnan pedagogisen suunnittelun tärkeimpiä lähtökohtia? (esimerkiksi: lasten tarpeet? tiimin yhteistyö? resurssit?)
7. Osallistuvatko lapset pienryhmätoiminnan suunnitteluun? Kyllä, millä tavoin? Ei, miksi ei?
8. Pidätkö kuvailemiasi toteutustapoja pienryhmätoiminnan ja pedagogisen suunnittelun osalta toimivina ryhmässäsi? Kyllä / Ei, kuvaile halutessasi tarkemmin.

Liite 2: Saatekirje

Saatekirje 24.5.2021 (päivitetty 14.6.2021)

Kysely ***** päiväkodin varhaiskasvatuksen ammattilaisille

Ystävällisesti kutsumme Sinut jakamaan arvokkaita näkemyksiäsi varhaiskasvatuksen 1—5-vuotiaiden lasten pienryhmätoiminnan toteutuksesta ja pedagogisesta suunnittelusta.

Olemme kaksi varhaiskasvatukseen erikoistuvaa sosionomiopiskelijaa Hämeen ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötämme aiheesta Pienryhmätoiminta 1—5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatusryhmässä. Opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä näkyväksi pienryhmätoiminnan toteuttamisen hyviä käytäntöjä päiväkodissanne. Pienryhmätoiminnan toteuttamisen käytännöt ovat moninaiset ja 1—5-vuotiaiden lasten ikäjakaumassa eri tekijöiden huomioon ottaminen vaikuttaa toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen pienryhmissä. Tästä syystä haluammekin tämän kyselyn avulla selvittää pienryhmätoiminnan toteuttamisen käytäntöjä, sekä varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkemyksiä pienryhmätoiminnan pedagogisesta suunnittelusta. Näiden näkyväksi tekeminen tämän opinnäytetyön avulla antaa työyhteisölle mahdollisuuden tarkastella työn tekemisen tapoja, sekä rakentaa pienryhmätoimintaa vielä paremmin toimivaksi kokonaisuudeksi.

Kysely sisältää 8 avointa kysymystä, joihin vastataan sanallisesti. Kysely on avoinna 24.6.2021 saakka. Vastamiseen kuluu aikaa arviolta 20—30 minuuttia. Kysely on tarvittaessa mahdollista tallentaa kesken vastaamisen ja jatkaa myöhemmin. Kyselyssä ei kerätä henkilötietoja, eivätkä vastaajat ole vastauksista tunnistettavissa. Vastaukset tulevat ainoastaan tämän opinnäytetyön tekijöiden käyttöön ja niitä käsitellään luottamuksellisesti. Vastauksia säilytetään yksi vuosi, jonka jälkeen ne hävitetään asianmukaisesti. Opinnäytetyötutkimukselle on saatu lupa Hämeenlinnan kaupungilta. Opinnäytetyö tullaan julkaisemaan internetissä osoitteessa www.theseus.fi

Tähän kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista. Kyselyyn vastaaminen tulkitaan tietoiseksi suostumukseksi vastausten käytölle Pienryhmätoiminta 1—5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatusryhmässä -opinnäytetyössä.

Tästä linkistä pääset vastaamaan kyselyyn: <https://link.webropolsurveys.com/S/5C3673B22BDAA48F>
Toivomme että käytät rauhassa aikaa vastaamiseen. Kiitos osallistumisesta!

Ystävällisesti:

Sari Haapakoski, sosionomiopiskelija

Minna Heikkilä, sosionomiopiskelija

Hämeen ammattikorkeakoulu

Hämeen ammattikorkeakoulu

Opinnäytetyön ohjaajana toimii:

Raija Koskinen, sosiaalialan lehtori

Hämeen ammattikorkeakoulu

Liite 3: Aineistonhallintasuunnitelma

Opinnäytetyön aineistonhallintasuunnitelma 3.5.2021,

päivitetty 24.5.2021

Opinnäytetyön nimi: Pienryhmätoiminnan käytännöt ja pedagoginen suunnittelu 1—5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatusryhmässä

Opinnäytetyön tekijät: Minna Heikkilä ja Sari Haapakoski

AINEISTON HANKINNAN MENETELMÄT JA AINEISTON MUOTO

Tutkimuksen kohderyhmänä on päiväkodin varhaiskasvatuksen ammattilaiset.

Tutkimuksen aineisto kerätään kyselyllä. Linkki verkossa täytettävään kyselyyn jaetaan kohderyhmälle työelämän ohjaajan välittämänä. Mahdollisuus vastata kyselyyn on järjestetty työajan puitteissa.

Päivitetty: Linkki verkossa täytettävään kyselyyn lähetetään yhteistyöpäiväkodille jokaiseen ryhmään opinnäytetyön tekijöiden lähettämänä.

Analysoitava aineisto tulee olemaan tekstiä.

Tutkimuksessa ei tulla keräämään henkilötietoja tai muuten arkaluotoisiksi luokiteltavia tietoja.

AINEISTOJEN SÄILYTYS OPINNÄYTETYÖPROSESSIN AIKANA

Opinnäytetyön tutkimusaineisto säilytetään OneDrive:ssa sekä tutkimuksen tekijöiden omilla kovalevyillä, joihin pääsy on ulkopuolisilta estetty salasanoin.

AINEISTOJEN KÄSITTELY OPINNÄYTETYÖN VALMISTUTTUA

Tätä tutkimusta varten kerättävää aineistoa käytetään vain tässä opinnäytetyössä. Kerätyn aineiston omistusoikeus on yhteistyötahon kanssa sovittu kuuluvaksi tätä tutkimusta tekeville opiskelijoille.

Opiskelijat säilyttävät kerättyä aineistoa 1. vuoden opinnäytetyön hyväksymispäivästä eteenpäin. Säilytyksen ajan aineisto on vain tutkimuksen tehneiden opiskelijoiden saavutettavissa. Tuo aika aineistoa säilytetään tarkkuutta ja huolellisuutta, sekä muita tutkimuseettisiä periaatteita noudattaen. Säilytyksen osalta on huomioitu, että OneDriven käyttöoikeus päättyy opintojen päättyessä.

Vuoden määräajan jälkeen kaikki aineisto, sekä sen varmuuskopiot poistetaan pysyvästi.